

ORLEU

БІЛІКТІЛІКТІ АРТТЫРУ
ҰЛТТЫҚ ОРТАЛЫҒЫ

RESPÝBLIKALYQ PEDAGOGIKALYQ JÝRNAL

BILIM KZ

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

№5 (156)

mamir, 2025j.

Құрылтайшы
«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы
«Жамбыл облысы бойынша
Кәсіби даму институты»

Бас редакторы –
Кожамжарова Л.С. «Өрлеу» БАҰО» АҚ
филиалы Жамбыл облысы бойынша
Кәсіби даму институты директоры, б.ғ.к.,
қауымдастырылған профессор

Компьютерде беттеген және дизайнер
Грицинина И.В.

Журналға
Қазақстан Республикасының
Мәдениет және ақпарат
министрлігінің ақпарат
және мұрағат комитетінде
қайта тіркеліп, 17.07.2018 ж.
№17207-Ж тіркеу куәлігі берілді.

ҚР Оқу-ағарту министрлігі
Орта білім беру комитетінің
24.02. 2025 жыл №20-3-20-7/1428-И
республикалық
басылымдар тізіміне енген

Журнал «Өрлеу» БАҰО АҚ
«Жамбыл облысы бойынша Кәсіби
даму институты» филиалында дайындалды.
Жамбыл облысы, Тараз қ.,
Төле би көшесі, 69 А
Мерзімділігі: айына 1 рет
Шығарылуға берілген күні:
30.05.2025ж.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ОҚУ- АҒАРТУ МИНИСТРЛІГІ
«ӨРЛЕУ» БАҰО» АҚ ФИЛИАЛЫ
«ЖАМБЫЛ ОБЛЫСЫ БОЙЫНША
КӘСІБИ ДАМУ ИНСТИТУТЫ»

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ФИЛИАЛ АО «НЦПК «ӨРЛЕУ»
«ИНСТИТУТ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО
РАЗВИТИЯ ПО ЖАМБЫЛСКОЙ ОБЛАСТИ»

BILIM KZ

республикалық
педагогикалық журналы
№5 (156) Мамыр 2025ж.

Редакциялық алқа мүшелері –

Кожамжарова Л.С. «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы
Жамбыл облысы бойынша кәсіби даму институты
директоры, б.ғ.к., қауымдастырылған профессор

Баймакашева Н.С.	қазақ тілі және әдебиеті,
педагог-шебер
Волотько Н.В.	география, педагог -
мастер
Есимуханова Ж.Е.	математика, педагог-
шебер
Естаев Д.Е.	математика, педагог -
мастер
Калдасбекова А.	биология, педагог-шебер
Карымбаева С.М.	қазақ тілі және әдебиеті,
педагог-зерттеуші
Маханова А.Н.	бастауыш, педагог-
зерттеуші
Мирзалиева Э.Б.	физика PhD
Туребекова Ж.М.	химия, педагог-зерттеуші

Редакцияның мекен-жайы:
Тараз қ., Төле би, 69 А
Телефон 8(7262)547000
e-mail: bilim_kz2012@mail.ru

САБАҚТЫ ЗЕРТТЕУ/ LESSON STUDY

Батракова У.И.	Исследование взаимодействия семьи и школы: путь к сотрудничеству	2
Бейсеитова Ф. Е.	Lesson study – білімді жетілдіруге бағытталған ынтымақтастық педагогикалық тәсіл	6
Бекназарова С. А.	Шерхантануды оқытудың жаңа тенденциялары	8
Нурманова Л. Д.	Профессиональное развитие учителей через исследование уроков	10
Усипбекова Т. М.	Сабақты зерттеу арқылы білім сапасын арттыру	12

БІЛІКТІЛІКТІ АРТТЫРУ КУРСАРАЫ / КУРСЫ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ

Кулен Ф.Ж., Полукарова С.А.	Функциональная грамотность и профессиональное развитие: интеграция подходов в рамках повышения квалификации	15
--	---	-----------

МҰҒАЛІМГЕ КӨМЕК / ПОМОЩЬ УЧИТЕЛЮ

Абдукаримова Г.Р.	Сюжетно-ролевые игры на уроках русского языка и литературы: формирование мотивации и развитие речевых навыков	19
Дамиева Г. А.	Білім беру жүйесінде тұлғаның интеллектуалды әлеуетін дамыту	22
Маслова А. В.	Практические задачи по математике в формировании познавательных универсальных учебных действий	24
Медеуова Б. А.	Үлгерімі төмен оқушылардың білім сапасын арттыру жолдары	26
Мырзахметова М. Т.	Оқу сауаттылығына бағытталған тапсырмалар	30
Намазбаева А.К.	Развитие читательской функциональной грамотности младших школьников на уроке литературного чтения	33
Щимарова А. И.	Цифровые ресурсы в обучении младших школьников: плюсы и минусы	37

КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУ/ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБУЧЕНИЕ

Абилова А. Б.	Қазақстанда инклюзивті білім беру мүмкіндіктерін кеңейту: шаралар мен перспективалар	40
Адиева К. К.	Жасанды интеллект: бастауыш сынып оқушыларына ұлттық құндылыққа негізделген білім беру	42
Избасаров Е. Х.	Білім берудегі цифрлық эволюция: жасанды интеллект мүмкіндіктері	45

МЕКТЕПКЕ БАРАР БАСПАЛДАҚ / СТУПЕНЬКИ К ШКОЛЕ

Бейсалы М.С.	Білім беру мазмұнын жаңарту аясында бала тәрбиесінің маңыздылығы	48
---------------------	--	-----------

ИССЛЕДОВАНИЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СЕМЬИ И ШКОЛЫ: ПУТЬ К СОТРУДНИЧЕСТВУ

Батракова У.И.

Учитель начальных классов,
СШ №18, г. Тараз

Исследование с участием родителей и детей в начальной школе — это очень важное направление, особенно в контексте читательской или функциональной грамотности, воспитания и взаимодействия школы и семьи. В современной школе XXI века одним из ключевых факторов формирования значимых социальных и духовных качеств личности ребёнка и подростка является сохранение единого воспитательно-образовательного пространства — «семья – школа».

В этом контексте метод **Lesson Study**, широко применяемый для совместного анализа и улучшения образовательного процесса, может стать эффективным инструментом для вовлечения родителей и учителей в развитие педагогических практик и воспитательных подходов.

В последнее время получил распространение международный термин «воспитание родителей». Ю. Хямялайнен предлагает понимать его как поддержку родителей в выполнении их роли воспитателей собственных детей — то есть помощь в осуществлении родительских функций.

По мнению Ю. Хямялайнена, воспитание родителей включает две основные задачи:

1. Приобретение педагогических знаний, необходимых для эффективного воспитания детей;
2. Самовоспитание и саморазвитие родителей.

Психологическим проблемам семьи посвящаются семинары, конференции, передачи на телевидении, контент в социальных сетях и многое другое. Педагоги-практики активно ищут ответы на вопросы по созданию эффективной модели взаимодействия семьи и школы и сталкиваются с различными противоречиями:

- разрыв между высокими требованиями к взаимодействию школы с семьёй и недостаточной разработанностью механизмов этого взаимодействия как в теории, так и на практике;
- несоответствие между потребностью семьи в повышении воспитательной компетентности и ограниченными ресурсами школы и организационной культуры;
- разрыв между традиционной системой педагогической помощи семье (поддержка и сотрудничество в помощь родителям и детям).

С учётом выявленных противоречий мною, как классным руководителем, была определена тема будущего исследования. Из чего состоит модель хорошего взаимодействия семьи и школы и как её построить?

Цель исследования Lesson Study — разработать и обосновать модель формирования культуры взаимодействия семьи и школы.

Объект исследования — культура взаимодействия семьи и школы.

Предмет исследования — педагогические условия, компоненты и принципы построения модели формирования культуры взаимодействия семьи и школы.

Задачи исследования заключались в следующем:

- ✓ проанализировать государственные, региональные документы, теоретические источники и педагогический опыт с целью выявления тенденций и предпосылок формирования культуры взаимодействия семьи и школы.
- ✓ разработать и обосновать структуру мониторинга состояния культуры взаимодействия семьи и школы для определения актуальных проблем.
- ✓ Провести апробацию модели формирования культуры взаимодействия семьи и школы.
- ✓ определить организационно-педагогические условия, обеспечивающие эффективную реализацию модели в образовательной практике.

Гипотеза исследования: если школа и семья будут выстраивать системное и доверительное сотрудничество, основанное на взаимном уважении, открытом общении и совместной ответственности за воспитание детей, то это поможет сформировать устойчивую культуру взаимодействия и повысит участие родителей в образовательном процессе.

Мною были определены этапы исследования (на 1 учебный год 2024-2025 гг.):

Подготовительный этап (1-2 месяца) заключался в подборе и анализе информационных материалов по тематике исследования; формирование рабочей группы (учителя, родители, психологи); разработка методик и инструментов (анкеты, опросники).

Диагностический этап (2-3 месяца). Проведение мониторинга начального уровня культуры взаимодействия семьи и школы (опросы, интервью, наблюдения). Сбор данных о взаимодействии в классе и ведение накопительной папки «Исследование: из чего состоит модель хорошего взаимодействия семьи и школы и как её построить?» (4 класс).

Экспериментальный этап или основной этап (3-4 месяца) – анализ собранных данных, выявление связей между школой, учеником и семьей. Внедрение модели в практику (организация совместных мероприятий, консультаций, проектов.) Обсуждение модели с участниками исследования (родители, дети, учителя). Подготовка рекомендаций для педагогов и родителей. Регулярный мониторинг и корректировка по ходу реализации.

Заключительный этап (1 месяц). Итоговый сбор данных (повторные опросы, интервью). Анализ результатов эксперимента. Подготовка отчёта, презентаций для школы и родителей. Выработка рекомендаций для дальнейшей работы.

На основе анализа проведённого исследования о том, как школа и семья взаимодействуют, можно выделить несколько направлений, в которых роль родителей в образовании становится особенно важной и имеет ряд направлений:

- участие в финансировании (от помощи в проведении мероприятий до постоянной поддержки, например, покупки оборудования);
- участие в учебной и внеурочной жизни (кружки, помощь на уроках и в организации учебных дел, родительских собраний);
- участие в управлении школой (через родительские комитеты, попечительские советы и другие формы сотрудничества).

Во время диагностического этапа проведено Анкетирование родителей.

Родителям была предложена анкета с ответами-меню для выбора.

Анкета для родителей

Тема: Взаимодействие семьи и школы

Ф.И.О. _____

1. Как вы оцениваете свои отношения со школой вашего ребёнка?

- Очень хорошие
- Достаточно хорошие
- Нейтральные
- Сложные

2. Насколько вы чувствуете себя вовлечёнными в образовательный процесс ребёнка?

- Полностью вовлечён(а)
- Частично вовлечён(а)
- Почти не вовлечён(а)
- Не вовлечён(а) вовсе

3. В каких формах вы участвуете в жизни школы? (можно выбрать несколько)

- Родительские собрания
- Помощь в мероприятиях
- Родительский комитет
- Индивидуальные встречи с учителем
- Не участвую

4. Какую помощь вы хотели бы получать от школы как родитель?

- Советы по воспитанию
- Психологическую поддержку
- Информацию о прогрессе ребёнка
- Возможность чаще общаться с учителями
- Другое: _____

5. Хотели бы вы участвовать в кружках, проектах или мероприятиях вместе с ребёнком?

- Да
- Нет
- Затрудняюсь ответить

6. Какие темы вам было бы интересно обсудить на встречах с педагогами?

- Как помочь ребёнку учиться
- Вопросы воспитания
- Использование гаджетов
- Эмоциональное здоровье
- Другое: _____

7. Что, по вашему мнению, поможет улучшить сотрудничество семьи и школы?
(свободный ответ)

В анкетировании приняли участие 32 родителя учащихся 4 класса, из них 18 — отцы. Анализ ответов показал следующие результаты: каждый пятый респондент (21 %) затруднился ответить на вопрос «Насколько вы чувствуете себя вовлечёнными в образовательный процесс ребёнка?», а 5 человек (примерно 16 %) уверенно выбрали вариант «не вовлечён». Именно среди этих ответов чаще всего встречались уклончивые

или отрицательные высказывания. Вывод по итогам анкетирования: уровень вовлечённости родителей в жизнь школы и класса остаётся недостаточным. Это говорит о необходимости делать взаимодействие более открытым и понятным. Повышение информированности родителей об успехах их детей может позитивно повлиять на все школьные процессы. Один из ключевых вопросов анкеты — «Что, по вашему мнению, поможет улучшить сотрудничество семьи и школы?» — позволяет сделать вывод о необходимости выстраивания взаимодействия по принципу: «Действовать во благо семьи, а не формально», а также развивать открытость и взаимопонимание, помогая родителям осознавать важность общения с детьми и участия в их школьной жизни.

Обсуждение анкет с участниками исследования (родителями, детьми и учителями) позволило глубже понять ожидания и затруднения каждой стороны, выявить точки соприкосновения и наметить пути для более тесного и продуктивного взаимодействия между семьёй и школой.

Совместно с психологом нашей школы мной была подготовлена подборка рекомендаций для родителей. **Рекомендации для родителей:**

Проявлять интерес к школьной жизни ребёнка

- Задавать вопросы, слушать, поддерживать
- Посещать школьные собрания и мероприятия

Создавать дома спокойную атмосферу для учёбы

- Установить режим
- Обеспечить место для занятий

Поддерживать контакт с учителями

- Не бояться обращаться за советом
- Делиться наблюдениями о ребёнке

Показывать положительный пример

- Относиться к школе с уважением
- Проявлять интерес к обучению и чтен

Как классный руководитель, я чётко понимаю: регулярный мониторинг и корректировка хода нашего исследования не могут завершиться с окончанием одной работы. Это должна стать **постоянной и системной деятельностью** всего педагогического коллектива и семей наших школьников.

Использованная литература:

1. Кузнецова, М. А. Методика разработки и анализа анкет в педагогических исследованиях. // Наука и школа, 2020, №5.- С.18-22.
2. Миняйло, И.Н. «Школа родительского мастерства» - как психологопедагогический ресурс повышения компетентности родителей в соуправлении образовательным процессом//Вестник Московского государственного областного университета: Серия «Педагогика» - М.: МГОУ, 2008 г. - №4, С. 62-65.
3. Ханина, И. И. Особенности взаимодействия семьи и школы в начальном образовании. // Педагогический журнал, 2022.- №2.- С. 7-12

LESSON STUDY – БІЛІМДІ ЖЕТІЛДІРУГЕ БАҒЫТТАЛҒАН ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘСІЛ

Бейсеитова Фарида Ескендировна

Байзақ ауданы, Берікқара орта мектебінің ағылшын тілі пәні мұғалімі

Заман талабына сай әрбір педагог үшін өз білімін үздіксіз жетілдіру, дамыту-басты мақсаттардың бірі. Себебі әр күн сайын жаңа ақпараттар мен жаңалықтармен танысып, оларды тәжірибемізге енгізуге мүмкіндігіміз бар.

Сындарлы оқыту теориясы-оқыту теорияларының ішінде өмірлік маңызы бар, алынған білімді өмірде қолдануға бағыттайтын маңызды бағыт. Осыған орай, елімізде педагог қызметкерлердің біліктілігін арттыру мақсатында деңгейлік курстар ұйымдастырылғаны белгілі. Біздің мектепте осы бағдарламаның сертификатын иеленген мұғалімдер саны - он бір. Солардың бесеуінің ықпалымен мектеп тәжірибесіне бірқатар жаңашыл өзгерістер енгізе бастадық. Соның бірі-Lesson Study тәсілі.

Lesson Study-мұғалімдердің тәжірибесін жетілдіруге бағытталған ынтымақтастық педагогикалық тәсіл. Бұл әдіске сабақ жоспарын құру, сабақты өткізу, бақылау, оқыту мен оқуды талдау және қорытынды жасау кезеңдерінен тұратын мұғалімдер тобы қатысады. Неміс ақыны Иоганн Гете: “Ойлау оңай, әрекет қиын, ал ойды әрекетке айналдыру-қиынның қиыны”,-деген екен. Lesson Study тәсілін тәжірибеге енгізу барысында алғашқы кезде қиындықтар болғаны рас. Алайда уақыт өте келе бұл әдістің тиімділігін сезіндім. Lesson Study арқылы мен өз тәжірибемді жетілдіріп, оқыту әдістерімді жаңа бағытта дамыта бастадым.

Жаңа әдістерді қолдана бастағаннан бері оқушылардың тақырыпты жан-жақты қарастыру арқылы сыни ойлау қабілеті қалыптаса бастады. Пәнге деген қызығушылығы артып, шет тілін үйренуге деген ынтасы оянды. Ең бастысы-оқушыларым жаңа әдістер мен тәсілдерді оң қабылдап, өзгеріске бейімделе бастады.

Алғашқы сабағым “Ағылшын тілінде сөйлейтін елдер” тарауындағы “Канада” тақырыбы болды. Сабақтың мақсаты-Канада мемлекетінің тарихы мен халқының тілдік ерекшеліктерін сипаттап, мәтін ішінен Future Simple шағындағы етістіктерді анықтау. Нәтижесінде оқушылар мәтінді талдау арқылы елдің тарихымен, тілдік сипатымен танысып, грамматикалық құрылымдарды меңгерді. Мен бұл сабақта Выготскийдің “Жақын арадағы даму аймағы” теориясына сүйене отырып, оқушыларды топқа бөлдім. Топтық жұмыс арқылы олар бірігіп талқылап, тапсырмаларды тиімді орындады. Сыныпта сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін дамыту үшін сабақ басында топ ережесін бірге ойластырып, сыни әрекетке жетелейтін тапсырмалар қолданамын. Мысалы, “Блиц сұрақтары” әдісі арқылы оқушылардың белсенділігін арттырып, өткен сабақтағы білімдерін бекіттім. Бұл әдіс оқушылардың жаңа сөздерді есте сақтауына және мағынасын түсінуіне көмектеседі.

Сабақтың негізгі кезеңінде “Джигсо” стратегиясын қолдандым. Көлемді мәтінді оқушыларға бөліп беріп, алдымен жеке, кейін жұпта және топта талқылау тапсырылды. Бұл әдіс оқушылардың мәтінді терең түсініп, өзара пікір алмасуына жол ашты. Диалогтік оқыту әдісін де тиімді пайдаландым. Ашық сұрақтар арқылы оқушылардың ойын білуге тырыстым.

Мәтіндегі түйінді идеяларды анықтап, оларды постерге түсіру арқылы оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамыттым. Әрине, ағылшын тілінде өз ойын айту оларға оңай болмады. Бірақ мәтінді талдау кезінде оларды қызықтырған жайттарды бөлісіп айтуы – ілгерілеушілік белгісі.

Бұл оқушылардың ойлау дағдылары әлі де толық қалыптаспағанын көрсетті. Сондықтан сабақта бірлескен жұмысты түрлендіріп, тапсырмаға деген жауапкершілікті арттыруға тырыстым.

Сабақ соңында рефлексия жүргізіп, оқушылардың не үйренгені жайлы сыни тұрғыдан ойландым. Бұл-оқушылардың ойлау дағдыларын, дәлел келтіру қабілеттерін зерттеу мен бағалау кезеңі.

Оқушылардың белсенділігі мен қызығушылығы артқаны байқалды. Түрлі пәндерде (математика, жаратылыстану, қазақ тілі, ағылшын тілі) олар сұрақ қойып, жауап беруге ынталанады. Дарынды оқушылар өздерін көшбасшы ретінде көрсете білді. Мен сындарлы оқыту теориясына негізделген жеті модульді тәжірибеме енгізіп, жүйелі түрде жұмыс істеп келемін. Себебі, оқушының өмірге бейім, білімін қолдана алатын тұлға ретінде қалыптастыру-басты мақсатым.

Lesson Study тәсілін әрі қарай жетілдіре түсемін. Өз оқушыларымның сыни ойлай алатын, мәдениетті сөйлей білетін, идея ұсына алатын, алған білімін өмірде қоладана алатын тұлға болып қалыптасуына бар күшімді саламын.

Оқытудағы бихевиористік, когнитивтік, гуманистік және әлеуметтік-жағдаяттық тәсілдердің барлығы оқу үдерісіне оң ықпал ететініне сенемін. Әрине, үлкен жетістікке бірден жету мүмкін емес. Бірақ алғашқы қадамдар жасалады.

Менің ойымша, оқушының оқу әркеті - ой қозғаудан басталады. Ал ойлау-тұлғаның өз көзқарасын білдіруінен көрінеді. Нәтижесінде оқушылар тек білім алып қоймай, бір-біріне құрметпен қарауды үйренеді. Алдағы уақытта осы әдістерді кеңінен қолданып, әріптестеріммен бөлісемін.

Lesson Study әдісінің тиімділігі:

Мұғалімдер арасында тәжірибе алмасу жүзеге асады;

Оқушының оқу сапасы жақсарады;

Тапсырманы бірлесе орындайды;

Өзара және өзін-өзі бағалау жүзеге асады;

Сыныптың білім сапасы артады.

Бұрын бізде сабақты бірігіп жоспарлау, зерттеу, мәселені бірігіп шешу тәжірибеде кездеспейтін. Lesson Study-мұғалімдердің кәсіби дамуындағы оңтайлы тәсіл екеніне көз жеткіздік. Біздің бұрынғы тәжірибемізде сабақ жоспарын бірігіп құру, сабақты бірігіп зерттеу, проблемаларды бірігіп шешу деген болмаған еді. Lesson Study мұғалімдердің кәсіби біліктілігін көтерудің, білімін жетілдірудің, тәжірибе алмасудың оңтайлы әдісі. Оқушы сабақты жақсы меңгеруі үшін бірнеше сабақ бойы түрлі әдістерді қолданып, бақылап, зерттеп, соңында тиімді әдісті анықтау арқылы жетістікке жетуге болатынын түсіндік.

Тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйіні-мұғалім әрқашан білім ордасындағы негізгі тұлға болып қала береді. Ол шәкірттеріне білім беріп қана қоймай, әріптестеріне де көшбасшы бола алатын жаңашыл маман. Lesson Study-оқушыларға сапалы білім беруді көздеген бірлескен ұстаздар шеберханасы десек те артық айтқандық емес.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Үшінші (негізгі) деңгей бағдарламасы. – Астана: «НЗМ» ДББҰ, 2023.
2. Выготский Л.С. Ойлау және сөйлеу. – Алматы: Рауан, 2021.
3. Александер Р. Диалог арқылы оқыту. – Астана: НЗМ, 2022.
4. МАН-3 деңгей бағдарламасы бойынша жинақталған әдістемелік құрал. – Алматы: 2023.

ШЕРХАНТАНУДЫ ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ

Бекназарова Света Абибуллаевна

Жамбыл облысы, Тараз қаласы,

Бауыржан Момышұлы атындағы №45 қазақ классикалық гимназиясының қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагог-зерттеуші

Ұлттық мәдени дәстүрлерін жақсы білетін, өз халқының тарихы мен әдебиетін сүйетін, елдің болашағына тірек бола алатын ұрпақ тәрбиелеу, төл тарихын мақтан ететін болашақ қалыптастыру - бүгінгі күннің басты міндеттердің бірі. Осы міндеттерді жүзеге асыруда орта мектептің, мұғалімдер қауымының атқаратын еңбегі орасан зор деп ойлаймын. Қазақ халқында ежелден келе жатқан тәлімі мол үрдіс – ұлт ұлыларының өмірі мен тағылымы арқылы жас ұрпақты тәрбиелеу. Сондай үрдістің үлгілі көрінісін паш ете білген Шерхан Мұртаза атындағы Халықаралық Тараз университеті «Шерхантану» ғылыми- зерттеу орталығының бастамасымен «Шерхантану» курсы қала мекептерінде жүргізіле бастады. 2020-2021 оқу жылында Бауыржан Момышұлы атындағы №45 қазақ классикалық гимназиясында да оқушылардың жеке тұлға ретінде шығармашылық потенциалын дамыту, логикалық ойлау қабілетін дамыту және таныс әрекетіндегі жеке қабілеттерін дамыту, патриоттық сана-сезімді қалыптастыру мақсатында 5-сыныпқа вариативті компоненттен элективті курстар есебінен 34 сағатқа негізделген «Шерхантану» курсы жүргізіле бастады.

Бір ғасырда бір туатын, нар тұлға Шерхан Мұртазаның өмірін танытып, оның мол мұрасын таныстыратын «Шерхантану» курсын оқыту қазіргі жаһандану кезінде өте маңызды.

Сонымен қатар, мен өз тәжірибемді жетілдіру мақсатында Lesson Study тәсілін қолдану арқылы «Шерхантану» курсының тиімділігін арттыруға тырыстым. Бұл тәсіл бойынша әріптестеріммен бірге бір сабақты жоспарлап, оны бір мұғалім өткізеді, қалғандары бақылап, кейін бірлесе отырып талдау жүргіземіз.

Осы әдіс аясында «Бір кем дүние» шығармасындағы «Кітап қасиеті» әңгімесін зерттеп оқыту сабағын жоспарладық. Сабақтан кейін оқушылардың мәтінді түсінуі, авторлық идеяны ұғынуы, сыни ойлау қабілеті секілді бірнеше аспектілер талданды. Нәтижесінде, оқушылардың талдау дағдылары мен қызығушылығы артқаны байқалды. Lesson Study мұғалімдердің өзара тәжірибе алмасуына, кәсіби дамуына және сабақ сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Бұл тәсілді алдағы уақытта да қолдану арқылы «Шерхантану» курсының мазмұнын жаңғыртып, оқушылардың танымдық белсенділігін одан әрі арттыруды жоспарлап отырмын.

«Шерхантану» курсы Шерхан Мұртазаның жазушылық әлемін, қазақ прозасындағы қайталанбас өзгешелігі мен шеберлігін, жазушылық мектебін айқындап, оның шығармашылық жолын ғылыми жүйелеп беруінің маңызы мен мәнін оқушының ғылыми негізде ұғынуына және тарихи, ғылыми құнды шығармаларын терең танып, білуіне жол ашады. Сондай-ақ, курста жазушының өмір жолы мен азаматтық қалыптасуы, қоғам қайраткері ретіндегі ұлтқа қызмет жасауы да оқытылады. Курс 5-сынып оқушыларының жас ерекшелігін ескере отырып жасалды.

Курсты оқытудың мақсаты- жазушының шығармаларын терең де, жан-жақты таныту арқылы елжанды, халқымыздың әдебиетін, өнерін, салт-дәстүрін, мәдениетін, тілін ұлттық құндылық ретінде бағалайтын, эстетикалық талғамы жоғары, білім, білік, дағдылармен қаруланған, түйген ойларын іс жүзінде өз кәдесіне жарата білетін, ұлттық сана-сезімі қалыптасқан, өркениетті қоғамда өмір сүруге лайықты, терең ойлайтын дара тұлға қалыптастыру.

Оқушыларға курс кезінде мынадай талаптар қойылады: оқушылар жазушының өмірімен және шығармашылығымен танысады, әңгімелері мен мақалаларын оқиды, жазушының көркемдік ізденістері туралы мағлұматтар алады, шығармаларының мән-мағынасын, маңызын түсініп, жазушының философиялық ақыл-нақыл сөздерінің маңыздылығын, көркем туындылардың жанрлық ерекшеліктеріне сәйкес сюжеттік-композициялық құрылысын талдайды.

Курс мынадай бөлімдерден тұрады: Кіріспе. «Шерхантану» курсының мақсаты мен міндеттеріне шолу жасалынды. 1-тарау: «Жазушының өмірі мен шығармашылығы». Жазушының өмір жолы, прозасы, драмасы, публицистикасына жалпы шолу жасалады. 2- тарау: «Шерхан Мұртаза – қоғам қайраткері». Бұл бөлімде жазушының қоғамдағы түрлі мәселелерге қатысты, сондай-ақ Тәуелсіздік, мемлекеттік тіл туралы ой-толғамдары мен афоризмдерінің мәні ашылып, мағынасы түсіндіріледі. 3-тарау: «Философиялық толғамы». Бұл бөлімде оқушылардың жас ерекшелігі ескеріліп, Ш.Мұртазаның «Бір кем дүние» кітабындағы ұлт, халық туралы толғаныстары, туған жер, адамгершілік қасиет, тарихи тұлғалардың өміріне қатысты әңгімелері тақырыптық-идеялық жағынан топтастырылып алынды. 4- тарау: «Шерхан Мұртаза прозасы». Бұл бөлімде оқушылар «Интернат наны», «Қыз бен бота», «Ақсай мен Көксай», «Бойтұмар», «Соңғы нәсіп» әңгімелерінің көркемдік сипатын, тақырыптық-идеялық ерекшеліктерін талдайды. Қорытынды сабақта Ш.Мұртазаның нақыл сөздері алынды.

Оқушылар шерхантану курсына Шерхан Мұртаза атындағы Халықаралық Тараз университеті «Шерхантану» ғылыми-зерттеу орталығының бастамасымен жарыққа шыққан «Шерхантану оқулығын және ғаламтор материалдарын, әңгімелер жинағын, «Бір кем дүние» кітабын басшылыққа алып, білімдерін жетілдіріп отыр.

Мен өз тәжірибемнен бір тақырыпты алып, оқушылармен жүргізген жұмысыммен бөлісейін. Оқушылар Ш.Мұртазаның «Бір кем дүние» философиялық шығармасындағы «Кітап қасиеті» деген шағын әңгімесін «Зерттеп оқу» стратегиясын қолдана отырып, мәтін мазмұнымен танысты. Оқушылар жазушының айтпақ ойын, мәтін идеясын ашатын тірек сөздерді теріп, дәптерге жазып отырды. Қызығушылығын ояту мақсатында оқушыларға кітап оқудың 7 пайдасын ұсындым. Мағынаны ажырату сатысында оқушылар Ш.Мұртазаның «Кітап қасиеті» әңгімесімен танысты. Тапсырмаларды орындады. Оқушыларға шығарма идеясын ашатын:

1. Әңгімеден не түйдіңіз?

2. Қасиетті кітап деп “Ұлы классиктер. Қазақтың ұлы ақын-жазушылары» дейді Ш.Мұртаза. Сен қазақтың ұлы ақын-жазушыларынан кімдерді оқисың?

3. “Кітап-өмірсерік” деген тұжырымды қалай түсінесің?

4. Не себепті құранды ең бірінші орынға қойып отыр? -деген сұрақтар қойылды. Кейін «Ішіне-сыртына» әдісі арқылы әңгімедегі көтеріліп отырған мәселе мен автордың ойын анықтады. Сабақ соңында «Бір сөйлем» әдісі арқылы оқушылар сабақтан түйгендерін, тұжырымдарын бір сөйлеммен жеткізеді.

Сөзімді қорыта келгенде, "Қазақ баспасөзінің Бауыржаны", Бауыржан Момышұлынан кейін мылтықсыз майданның батыры атанған халық жазушысы Шерхан Мұртаза көркем шығармаларымен ғана емес, шыншыл, бірбеткей, тұрашыл мінезімен қазақ халқының жадында мәңгіге сақталады. Қилы заманның қиындығын көріп, тағдырдың таяғын жесе де, жалған атақ пен жағымпаздыққа бой алдырмаған, салы суға кетпеген шерлі жазушының шығармалары бүгінгі буынның шамшырағы секілді. Осындай ұлы да қайталанбас тұлғаның шығармаларын жас ұрпақтың бойына сіңіріп, оқушылардың бойында еліне, жеріне, өзінің төл әдебиетіне деген құрметті арттыра береміз деген үміттемін.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Имангали О. ШЕРХАН МҰРТАЗАНЫҢ «ТӘУЕКЕЛ ТОЙ» ӘҢГІМЕСІНІҢ ПОЭТИКАСЫ //Вестник КазНПУ имени Абая. Серия: Филологические науки. – 2020. – Т. 4. – №. 4 (74). – С. 232-237.
2. Kaliev B., Ramazanova Z. Publicism of Sherkhan Murtaza //European Researcher. – 2012. – №. 12-2. – С. 2179-2181.
3. Сайлаубекова Г. «Шерхантанудың өзекті мәселелері» // «ҚазҰУ хабаршысы. Филология сериясы», №2, 2019.
4. Мұртаза Ш. Екі томдық таңдамалы шығармалар. — Алматы: Жазушы, 1982. — 504 б.

ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ УЧИТЕЛЕЙ ЧЕРЕЗ ИССЛЕДОВАНИЕ УРОКОВ

Нурманова Л. Д.

учитель русского языка и литературы
школы-гимназии №1, Байзакского района Жамбылской области

Профессиональное развитие учителей — ключевой аспект, напрямую влияющий на качество образования. В условиях современных образовательных вызовов одним из эффективных методов профессионального роста является методика исследования уроков, или *Lesson Study*. Разработанная в Японии и широко применяемая по всему миру, *Lesson Study* позволяет учителям критически анализировать и совершенствовать свои подходы, создавая более продуктивные образовательные практики и обеспечивая высокий уровень преподавания.

Что такое исследование уроков?

Исследование уроков (*Lesson Study*) — это процесс, в котором учителя совместно работают над разработкой, проведением и анализом учебных занятий. Данный метод основывается на коллективном подходе к педагогической деятельности и направлен на постоянное совершенствование методов обучения. Основными принципами *Lesson Study* являются коллегиальность, глубокий анализ и сотрудничество.

Основные этапы Lesson Study

Lesson Study предполагает несколько ключевых этапов, каждый из которых направлен на глубокий анализ и улучшение урока:

1. Планирование урока: Педагоги определяют тему и образовательные цели, подбирая методы и материалы, учитывающие интересы и потребности учащихся. Учителя разрабатывают детальный план занятия, который станет основой для последующего анализа.
2. Наблюдение за уроком: Один из преподавателей проводит урок, а его коллеги наблюдают, обращая внимание на вовлеченность учеников, их реакцию на предложенные задания и возникающие трудности. Это позволяет собрать данные о том, как ученики воспринимают материал и насколько эффективны применяемые методы.
3. Анализ и рефлексия: после урока команда педагогов обсуждает результаты, обмениваясь наблюдениями. Этот этап помогает выявить удачные и проблемные аспекты урока, определить, что требует доработки, и сформулировать предложения по улучшению.
4. Коррекция и повторение: на основе обсуждений педагоги вносят изменения в урок, чтобы повысить его эффективность. При необходимости урок проводится повторно, чтобы проверить, насколько предложенные изменения улучшают восприятие материала учащимися.

В ходе исследования урока учителя определяют конкретные образовательные цели и разрабатывают план урока, который затем реализуется в классе. В процессе

наблюдения коллеги-учителя анализируют эффективность методик, учитывая вовлеченность и успеваемость учеников. На заключительном этапе команда педагогов обсуждает полученные результаты, выявляет успешные стратегии и области для улучшения.

Метод Lesson Study способствует профессиональному росту педагогов за счет регулярного обмена опытом и взаимного обучения. Преподаватели развивают навыки критического мышления, рефлексии и командного взаимодействия, что помогает им более гибко подходить к образовательным задачам и повышать качество образования в целом. Исследование уроков становится важным инструментом для создания профессионального сообщества педагогов, ориентированного на постоянное совершенствование.

Преимущества Lesson Study для профессионального роста учителей

Lesson Study представляет собой мощный инструмент профессионального развития, который приносит значительные преимущества как педагогам, так и ученикам:

1. Развитие навыков рефлексии: Учителя учатся анализировать свои методы преподавания, определяя сильные и слабые стороны своих подходов. Это повышает их способность к самосовершенствованию и адаптации к требованиям современной школы.

2. Обмен опытом и идеями: Lesson Study способствует созданию профессионального сообщества, в котором педагоги делятся опытом, обсуждают стратегии и совместно решают возникающие проблемы. Этот обмен укрепляет связь между учителями, делая их более эффективными в своей работе.

3. Повышение качества преподавания: Глубокий анализ уроков позволяет педагогам разрабатывать более действенные методы преподавания, ориентированные на повышение успеваемости и интереса учеников.

4. Улучшение успеваемости учеников: Исследование уроков способствует лучшему усвоению материала учащимися, так как учителя адаптируют свои методы с учетом их потребностей и особенностей восприятия.

5. Создание профессионального сообщества: Lesson Study формирует коллектив единомышленников, ориентированный на постоянное улучшение образовательного процесса. Это сообщество поддерживает обмен знаниями, способствует развитию компетенций и укрепляет общую образовательную среду.

Метод Lesson Study стал одним из наиболее значимых инструментов для профессионального развития учителей. Применение этой методики помогает педагогам совершенствоваться не только как специалистам, но и как участникам образовательного сообщества. Lesson Study объединяет преподавателей, поддерживая их профессиональный рост и улучшая образовательный процесс в целом.

Lesson Study доказывает свою эффективность и значимость, способствуя повышению качества образования, развитию профессиональных компетенций и созданию атмосферы сотрудничества среди педагогов. В условиях постоянно изменяющихся требований в образовании Lesson Study становится важным ресурсом для подготовки учителей, отвечающих потребностям современной школы.

Методика Lesson Study доказала свою значимость и эффективность как инструмент профессионального развития, предлагая учителям возможности для углубленного анализа и улучшения своих педагогических практик. В условиях постоянных образовательных реформ и меняющихся требований к качеству преподавания Lesson Study помогает учителям адаптироваться и успешно справляться с новыми вызовами. Этот подход позволяет не только совершенствоваться в профессии, но и выстраивать тесные профессиональные связи, создавая коллективное сообщество, ориентированное на развитие и взаимную поддержку.

Lesson Study способствует развитию педагогических компетенций, необходимых в условиях цифровизации и обновленных образовательных стандартов, укрепляя способность учителей к инновациям и внедрению современных подходов. В конечном счете, Lesson Study не только улучшает образовательный процесс и вовлеченность учащихся, но и формирует культуру непрерывного профессионального роста, ориентированную на высокое качество образования и соответствие потребностям современного общества.

Использованная литература:

1. Dudley, P. (2014). Lesson Study: A Handbook. Английская версия руководства, описывающая этапы и принципы Lesson Study, а также примеры из практики учителей по всему миру.
2. Lewis, C., & Hurd, J. (2011). Lesson Study Step by Step: How Teacher Learning Communities Improve Instruction. Книга о Lesson Study, в которой описаны преимущества методики для профессионального развития и повышения качества преподавания.
3. Kabdykarimova, Z. (2024). Lesson Study in Kazakhstan, or Trajectory from Paradox to Personal Position. Педагогический диалог, 49(3). Аналитическая статья, посвящённая внедрению Lesson Study в Казахстане, описывающая трансформацию отношения учителей к методу от скепсиса до осознанного принятия.

САБАҚТЫ ЗЕРТТЕУ АРҚЫЛЫ БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУ

Усипбекова Т. М.

Берікқара орта мектебінің бастауыш сынып мұғалімі, Байзақ ауданы

Қазіргі кезеңде білім берудің сапасын жақсарту заман талабына сәйкес туындап отырған қажеттілік. Мектептің әр күні көптеген жаңалықтарға толы. Бұрын оқу үрдісінде мұғалім басты роль атқарған болса, қазір оқушы белсенділік көрсетеді. Қазіргі таңда нені оқыту емес, қалай оқыту маңыздырақ. Сабақ мұғалімнің емес, оқушының іс-әрекетімен бағаланады. Зерттеу сабағы қарапайым идея болып табылады. Егер сіз оқытуды жақсартқыңыз келсе, онда басқа әріптестерімізбен бірге жұмыс істеу жоспарлау, бақылау және сабақ бойынша ой жүгіртудің қаншалықты маңызды екенін түсінеміз. Lesson Study тәсілі-ондағы басты мақсат әріптестерімен бірігіп сабақ жоспарын құру, зерттеу сабағын талқылау зерттеу сабақтарын өткізу болып табылады. Lesson Study-сыныпты зерттеу нысаны немесе түйінді сипаты: креативтілік пен ғылыми дәлдік. Топ зерттеу сабағын жоспарлайды, сабақта өтетін материалды игеруіне ерекше мән береді.

Lesson Study-дің басты мақсаты жеке оқушылардың қажеттіліктеріне қарап оқыту. Мұғалімдермен бірге отырып жұмыс жасау. Нәтижесінде тәжірибелік білімді әріптестерімен бөліседі, көмектеседі оқушылардың маңызды білім алуына жағдай туады. Бұл тәсілдің мүмкіндігі мол, тиімді екеніне тәжірибе кезінде өз мектебінде қолданып көрдім. Осы тәсілді қолға алу мақсатында бастауыш сынып мұғалімдері Lesson Study тобын құрдық. Біздің басты мақсатымыз оқушыларға білім алуға көмектесу, топ мүшелерінің кәсіби дамуына ықпал ету. Әріптестерімізбен бірігіп зерттеу тақырыбын таңдадық.

Зерттеуді неден бастау керек?

Іс-әрекеттегі зерттеу өз тәжірибелерінде өзгеріс енгізуді жоспарлап, ол іске асырылған өзгерістердің тиімділігін көруге тырысатын мұғалімдер үшін тән. Іс-әрекеттегі зерттеуді жүргізудегі бірінші қадам сыныпта немесе мектеп көлемінде өзіңізді толғанып жүрген мәселе мен өзіңіз өзгерткіңіз келген жағдайды анықтап алу болып табылады.

1-қадам

Сыныптағы проблемалы салаларды анықтау:

Басқа пән мұғалімдерімен кәсіби сұқбат жүргізе отырып анықтау, зерттелетін сыныптың білім сапасының төмендігі, сабаққа белсенділігі т.б.

2-қадам.

Деректерді жинау

Сынып оқушылары туралы педагогикалық, психологиялық, әлеуметтік ақпараттар, мәліметтер жинақтау.

3-қадам. Деректерді талдау

Жүргізілген психологиялық зерттеулерге талдау жасау.

Іс-әрекеттегі зерттеу тақырыбын таңдау. Тізбектелген сабақтар жоспарын жасау

Оқыту мен оқудың жаңаша әдіс-тәсілдерін тәжірибеме енгізу үшін, тәжірибемдегі зерттеу жұмысымды ұйымдастыру үшін оқушылардың белсенділігі мен қызығушылығын ояту мақсатында 3- сыныпта «Әдебиеттік оқу» пәнінен өткізілді. Зерттеу тақырыбым: «Жасанды интеллектінің оқушылардың пәнге қызығушылын арттыруда тиімділігі қандай?» Зерттеу сабағымның тақырыбы: Уақыт ортақ бөлімі бойынша Міржақып Дулатов «Күзгі уақыт». Сабағымның мақсаты: қарасөз мәтініндегі көркем ойды түсінесің Менің осы зерттеудегі мақсатым: ойлау деңгейлеріне сәйкес келетін тапсырмаларды ойластыра отырып, оларды орындау арқылы, білім алудағы оқушылардың өзіндік әрекеттерін бақылау.

Міндеті: ойлау деңгейлеріне сәйкес тапсырмалар дайындау; сынып оқушыларын өз бетінше оқуға жағдай жасау үшін топтық жұмыстарды ұйымдастыру; тапсырмаларды орындау барысында оқушылардың сыни ойлауын бақылау.

Күтілетін нәтиже:

Жасанды интеллектінің оқушылардың пәнге қызығушылын арттыруда тиімділігі — оқушылар әр түрлі тапсырмаларды орындай отырып, сындарлы оқуға дағдыланады және бәсекеге қабілетті болуға өзін-өзі дайындайды.

Сабақтарым қызықты да, тартымды болу үшін, көптеген жасанды интеллект тапсырмаларын қолдандым. Зерттеу сабағымда қолданған әдіс-тәсілдер.

Ұйымдастыру кезеңіне оқушыларды сабаққа дайындадым.

Үй тапсырмасын бекіту мақсатында «Таза тақта» әдісін қолдандым. Өткен сабақ бойынша сұрақтар беріледі.

Жаңа сабаққа кіріспе ретінде «Пирамида» әдісін пайдаландым.

Оқушылар берілген сөздерден мақал-мәтелдерді құрастыру арқылы жаңа сабаққа кіріспе жасалды.

«Автор айдары» әдісінде оқушылар жасанды интеллект арқылы автордың өмірбаяны мен шығармашылығымен таныстырылды.

Жұптық жұмыс:

«Бес кадр» әдісін қолдандым, бұл әдісті таңдау себебім тапсырманы орындау барысында мәтінге сүйеніп сызбаны толтыра отырып өз ойларымен толықтырып, тұжырым жасау, зерттей білуге жетелеп, ынтымақтастық қарым-қатынас жасау дағдысын қалыптастырамын.

«Күзгі серуен» ЖИ арқылы wordwall бағдарламасында ойын жеке жұмыс болды. Оқушылардың өздігінен жұмыс істеуі үшін қажеттілігіне қарай сөзбен қолдау көрсетіп отырамын. Сыни тұрғысынан ойлау дағдысын дамытамын. Оқу мақсатына бағыттаймын бұл тапсырманы орындағанда оқушылардың қызығушылықтары арта түсті.

Топтық жұмыс: “Табиғатқа саяхат” әдісін алдым. Бұл тапсырмада топ болып жұмыс жасауға, ақпаратты меңгеруге жағдай жасайды. Көркем-бейнелі сөздерді қолдана отырып, күздің кереметі күзгі еңбек, ауа райы, жануарлар мен құстар туралы мәтін құрастырып, табиғатты ашып түсінуге бағыттайды. Сондай-ақ, әдістің тиімділігі-мұнда сабақтан тыс қалатын оқушы болмайды, өз ойлары мен, пікірін білдіреді. Топпен жұмыс жасаудың тиімділігі белгілі болып келесі сабақты оқушылардың қызығушылығын

арттыратын әдіс тәсілдерді пайдалануды жоспарладық. «Аралар сұрағы» ЖИ арқылы ойын сабақты бекіту мақсатында. Оқушылардың өздігінен жұмыс істеуі үшін қызығушылығын арттыру мақсатында ойын арқылы, сыни тұрғысынан ойлау дағдысын дамытамын. Оқу мақсатына бағыттаймын

Сабақ барысында А деңгейіндегі оқушылардың іс-әрекеті тез қабылдағыш, қызығушылығы мол, берілген тапсырманы уақытында орындау шығармашылықпен жұмыс жасау оқушылар үшін маңызды болып саналды. Зерттеу барысындағы әр тапсырма оқушы үшін құнды болып саналды топтық жұмыста да қызығушылық танытып, әртүрлі сұрақтар қойып, қортынды ой-пікірлерімен, дәлелдермен көзге түсе білді. Орындалған тапсырмалар оқушының қабілетін арттырып ізденуге жаңа мәліметтер алуға талпындырды. Қойылған сұрақтарға нақты жауаптар беріп отырды. Өзін еркін сезінді. Топтық, жұптық, жеке жұмыста да тобындағы оқушыларға көмектесіп көшбасшы бола білді.

В деңгейіндегі оқушылар бақылауға алып сараптай келе бұрын өздігінен ізденбейтін ұяң, мұғалім сұрамаса өздігінен жауап бермейтін, бұл сабақта топтық, жұптық жұмыста тобындағылармен қарым-қатынас жасай білді. Топпен бірлесіп, ынтымақтасып жұмыс жүргізгені байқалды. тағы да көп нәрсені білгісі келетіні байқалды. Яғни бұл зерттеу сабағы В деңгейіндегі оқушының қызығушылығы арттырды, қойылған табыс критерийі мен күтілген нәтижеге жетті. Сабақ басында ұяңдық танытқанымен сабақтың ортасында өзін еркін сезініп, көшбасшы болуға тырысты. Топтық жұмыс В деңгейіндегі оқушыларға өте тиімді болып, ұяңдықты ұмытып, белсенділігі артып, коммуникативтік дағдылары дамыды. Болашақта осы-әдіс тәсілдер арқылы сабақ өтілетін болса оқушының ынта-жігері оқуға деген құлшынысы арта түседі деген ойдамын.

С деңгейіндегі оқушылар тез қабылдай алмайтын қызығушылығы төмен оқушы топтық жұмыста тобындағылардың көмегімен тапсырмаларды орындады. Ол сабаққа үлкен ізденіс пен дайындықтың қажет екенін түсінді. Өздігінше топта мұғалімнің көмегімен жұмыс жасау белсенділігін арттыру критерий қойылған болатын. Сабақтың ортасында оның бойында қызығушылық, өзіне сенімділік, белсенділік пайда бола бастады. Топтық жұптық жұмыс С деңгейіндегі оқушылар үшін тиімді болды. Келесі зерттеу сабағымда оқушылардың топтық, жұптық жұмысқа үйреніп қалғанын байқауға болады. Сабақ барысында оқушылар проблемалық мәселені қоя білді, өздері ізденіп тақырыпқа байланысты маңызды ақпаратты ажырата білді. Оқушының сабақты қабылдау, өз ойын жеткізу, өзін-өзі бағалау мүмкіншілігі туды. Бағалау критерийлері арқылы өзін-өзі бағалау мен өзара бағалау жүзеге асты. Бұл сабақта бүкіл сынып бойынша әр деңгейге сәйкес келетін оқушыларды түгелімен бақылауға алып, олардың іс-әрекетін мақсат етіп қойдық. Тек бақылаудағы оқушылар емес, басқа оқушыларға да жақсы әсерін тигізгені байқалды. Сабақ мақсатына жетті. Зерттеу сабақтары зерттеуші топта бірігіп жұмыс жүргізген мұғалімдерге өзара әдіс алмасып қана қоймай, өз білім мен білік деңгейін көтеруге ықпал етті. Оқушылар жаппай топта жұмыс жасай алады, бір бірінің жауабын толықтырып, қолдау көрсете білді, бірақ жеке жұмысқа келгенде көптеген оқушылар жүйелі, түйінді сөйлей алмайтындығы байқалды. Білім алушылардың тапсырмаларды меңгеру деңгейін өлшеу үшін кері байланыс бере отырып, оқуға қызығушылығын ояту, ынталандыру, нәтижеге қол жеткізу мақсатында қалыптастырушы бағалау жүргіземін. Жасанды интеллект арқылы берілген тапсырмалар оқушылардың білім сапасына жақсы әсерін тигізіп, оқушылардың қызығушылықтарының арта түскенін байқадым.

Қорытынды ойым, келесі сабақтарымда да ЖИ арқылы тапсырмалар құрастырып, сабақтарымда қолданамын. Әр зерттеу сабағынан соң бақылаудағы оқушылармен

«Оқушы үні» бойынша түрлі сұрақтар болды. Онда оқушылардың сабақтан алған әсері туралы түрлі деңгейлі сұрақтары бойынша оқушылардың пікірін білдік.

Мысалы: Сенің сабақтан алған әсерің қандай? Оқытудың қай бөлігі сен үшін тиімді болды? Осы зерттеу сабағында өз бойында қандай дағды қалыптастырдың?

Сабақ барысында проблемалық мәселені қоя білді, оқушылар өздері ізденіп, тақырыпқа байланысты ең маңызды мәліметтерді ажырата білді. Жеке, жұптық, топтық жұмыс түрлері барысында оқушылардың қызығушылығы, белсенділігі артты. Оқушының сабақты қабылдау, ойын жеткізу, өзін-өзі бағалай білуге мүмкіншілік туып, оқушылар өз деңгейлерін біліп отырды. Жалпы сабақ барысында көптеген оқушылар өздігінен жұмыс жасады, ойлантатын сұрақтарды меңгерді, бір-біріне көмектесті. Бағалау критерийлері арқылы өзін-өзі бағалау мен өзара бағалау жүзеге асты. Зерттеу сабағы оқушыға саналы білім беруді көздеген, бір мақсатқа жұмылған шеберхана деп айтуға болады.

«Мұғалімдік мамандық – бұл адамтану, адамның күрделі және қызықты, шымшытырығы мол рухани жан дүниесіне үңіле білу. Педагогикалық шеберлік пен педагогикалық өнер – ол даналықты жүректен ұға білу болып табылады» (В.А.Сухомлинский) дегендей ізденісімізді тоқтатпайық.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Абуханова А. Б., Кудайбергенова К. А., Атиев А. Б. Мектепте «Lesson Study» әдісін қолданудың іс-тәжірибесі //Инновации в образовании (Казахстан). – 2020. – №. 2. – С. 7-9.
2. Рахым А., Абдрахманов Б. ТАРИХ САБАҒЫНДА «LESSON STUDY» ӘДІСІН ҚОЛДАНУ //Научно-педагогический журнал «Білім-Образование» Национальной академии образования имени И. Алтынсарина. – 2023. – Т. 104. – №. 1.
3. Sakiyeva M., Slambekova T., Mukhanbetchina A. Мұғалімдердің кәсіби жетістігін педагогикалық ынтымақтастық негізінде дамыту //Вестник КазНУ. Серия педагогическая. – 2023. – Т. 76. – №. 3. – С. 14-28.
4. Шайхиева С. Ж., Жунусова Д. Ш. LESSON STUDY, ACTION RESEARCH ЖҰМЫСТАРЫН ЖҮРГІЗУ ДЭПТЕРІ // «Qazaq Journal of Young Scientist» халықаралық ғылыми журналы. – 2024. – Т. 2. – №. 3. – С. 34-40.

***Біліктілікті арттыру курстары
Курсы повышения квалификации***

ЧИТАТЕЛЬСКАЯ ГРАМОТНОСТЬ КАК ОСНОВА ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ШКОЛЬНИКОВ

Кулен Фариди Жумабекқызы

АО «НЦПК «Өрлеу» филиал по Жамбылской области ИПР старший преподаватель кафедры естественно-математического направления

Полукарова Светлана Александровна

учитель начальных классов средней школы им. С. Сейфуллина Кордайского района

В современном мире чтение по-прежнему играет важную роль в жизни человека, однако наблюдается тенденция к снижению его ценности. Именно поэтому развитие читательской грамотности становится особенно актуальным в школьный период.

Умение читать и понимать прочитанное — одно из ключевых условий успешного обучения. Однако навыки чтения у многих школьников далеки от желаемого уровня. Для формирования грамотного, осмысленного чтения учащимся необходимо предлагать интересные и специально разработанные задания, способствующие развитию навыков смыслового восприятия текста.

Развитие читательской грамотности у школьников: значимость, подходы и методы

Опыт курсов повышения квалификации педагогов наглядно показывает: всем учителям необходима целенаправленная работа по освоению современных методов и приёмов, используемых на уроках литературного чтения. Особое внимание при этом должно уделяться умению составлять задания различного уровня сложности, направленные на формирование у учащихся глубокого понимания текста.

В этом контексте особую актуальность приобретает развитие читательской грамотности как одного из ключевых компонентов образовательного процесса.

Что такое читательская грамотность? Читательская грамотность — это способность понимать, интерпретировать, анализировать и критически оценивать тексты различных типов, а также использовать полученную информацию в учебной, социальной и личной сферах. Она включает комплекс умений, необходимых для активного и осмысленного участия в жизни современного общества.

Основные аспекты развития читательской грамотности на уроках:

1. Понимание текста

Учащиеся должны уметь читать и понимать содержание текста, выделять главную мысль и ключевые детали.

2. Анализ текста

Важно формировать навык анализа структуры текста, установления причинно-следственных связей, понимания логики изложения и авторской позиции.

3. Оценка текста

Обучающиеся учатся критически воспринимать текст, оценивать достоверность представленной информации, аргументацию автора и возможную предвзятость.

4. Интерпретация текста

Подразумевает умение видеть скрытые смыслы, подтекст, интертекстуальные отсылки и учитывать культурный контекст.

5. Применение знаний

Ученики должны уметь использовать полученные знания для решения учебных и жизненных задач, формулирования аргументированных суждений и участия в обсуждениях.

Методы формирования читательской грамотности:

Чтение разнообразных текстов

Необходимо предлагать учащимся широкий спектр текстов: художественную и научно-популярную литературу, учебные и газетные материалы, интернет-источники.

Дискуссия и анализ

Чтение вслух с обсуждением, групповая работа по анализу прочитанного, сравнение точек зрения способствуют развитию навыков смыслового чтения.

Задания на понимание

Упражнения, направленные на выявление содержания, поиск и формулирование ответов на вопросы, требуют внимательного прочтения и осмысления.

Задания на анализ

Работа с текстами разных типов (повествование, описание, рассуждение) помогает выявлять тему, главную мысль, аргументацию и авторский стиль.

Практическое применение

Использование полученных из текста знаний для решения практических задач развивает умение применять информацию в реальной жизни.

Почему развитие читательской грамотности так важно?

Улучшение успеваемости

Владение навыками чтения и понимания текста напрямую влияет на успехи в обучении по всем предметам.

Развитие мышления

Читательская грамотность способствует формированию критического, логического и творческого мышления.

Участие в жизни общества

Умение анализировать и оценивать информацию необходимо для активного участия в социальной жизни.

Личностное развитие

Чтение расширяет кругозор, обогащает внутренний мир, способствует развитию эмоционального интеллекта и глубокому пониманию окружающего мира.

Адаптация к современным условиям

В условиях информационного потока и цифровой среды читательская грамотность становится важным инструментом адаптации и успешного взаимодействия с окружающим миром.

Нужно отметить, развитие читательской грамотности происходит на всех уроках, во внеурочной деятельности, когда ученик или ребёнок встречается с текстом или с любым источником информации. То можно применять элементы технологии развития критического мышления, что делает возможным составление толстых и тонких вопросов, это ментальные карты, кластеры, проблемные ситуации, творческие задания: продолжить историю, сочинить загадку, изменить финалы сказок. Применение рефлексии даёт возможность учащимся проникнуть в знания, которые они приобрели, запомнить, что они узнали и зафиксировать – где и как эти данные знания можно применить. Для развития интереса к чтению используют прием инсценирования, чтения по ролям, чтение с продолжением, составление хода событий по картинкам (расположи в правильном порядке), создание рисованных иллюстраций и диафильмов по прочитанному произведению, игры со словами, ребусы, шарады, кроссворды и другие формы деятельности учащихся.

Это всё применяется для формирования читательской грамотности, воспитания гармонично-нравственной личности, что делает необходимым использование самых передовых технологий, с применением различных форм урочной и внеурочной деятельности.

Творческий подход к развитию читательской грамотности: идеи и практики

Развитие читательской грамотности может быть не только эффективным, но и увлекательным процессом — при условии, что педагог подходит к нему с творчеством и использует разнообразные методические приёмы. Чтение — это не просто технический навык, это основа для формирования критического мышления, аналитических способностей, расширения кругозора и интереса к окружающему миру.

Чтобы сделать процесс формирования читательской грамотности интересным и значимым для учащихся, педагогам рекомендуется внедрять следующие подходы:

1. Использование разнообразных форматов и жанров

Предлагайте ученикам широкий спектр текстов: художественные произведения, научно-популярные статьи, газеты, журналы, комиксы, электронные книги, подкасты и даже видеформаты с текстовой основой. Это позволяет учитывать индивидуальные интересы и уровни подготовки учащихся, расширяя их читательский опыт и формируя устойчивую мотивацию к чтению.

2. Интеграция чтения в различные учебные дисциплины. Чтение не должно ограничиваться только уроками литературы. Использование текстов на уроках истории, естествознания, математики и других предметов помогает учащимся осмыслить

важность читательской грамотности в различных сферах жизни и учебной деятельности. Такой межпредметный подход усиливает восприятие информации и способствует формированию функциональных читательских навыков.

3. Создание читательских сообществ. Организация школьных читательских клубов, проведение литературных дискуссий, тематических вечеров и творческих конкурсов стимулирует интерес к чтению. Обсуждение книг с одноклассниками помогает учащимся формировать и аргументировать собственное мнение, учиться слушать других и выстраивать диалог.

4. Использование цифровых ресурсов. Современные технологии могут стать мощным инструментом мотивации к чтению. Интерактивные книги, приложения для анализа текста, онлайн-библиотеки, обучающие платформы и игровые форматы делают чтение более доступным, интерактивным и привлекательным для школьников.

5. Развитие творческого потенциала. Предлагайте учащимся не только читать, но и творчески перерабатывать прочитанное: писать рецензии, сочинять альтернативные концовки, создавать иллюстрации или комиксы, придумывать викторины и квесты по мотивам книг. Такие задания активизируют воображение и углубляют понимание текста.

6. Сотрудничество с родителями. Развитие читательской грамотности невозможно без поддержки семьи. Важно создавать в школьной и домашней среде атмосферу, в которой чтение воспринимается как естественное и ценное занятие. Рекомендации родителям по подбору литературы, совместное чтение, семейные читательские мероприятия помогут укрепить интерес к книгам.

7. Знакомство с литературным контекстом. Интерес к чтению может быть усилен через погружение в литературный и историко-культурный контекст. Рассказы о писателях, литературных направлениях и эпохах делают чтение осмысленным и увлекательным путешествием в мир идей, образов и смыслов.

Практические рекомендации для педагогов:

Начинайте с доступного. Подбирайте тексты, соответствующие возрасту, интересам и уровню подготовки учащихся.

Учитывайте эмоциональный отклик. Интересный и эмоционально насыщенный текст легче воспринимается и запоминается. Чередуйте формы работы. Не забывайте чередовать серьёзное чтение с более лёгкими и развлекательными форматами. Это поможет избежать утомления и сохранить интерес. Создавайте комфортную атмосферу. Чтение не должно восприниматься как обязанность — оно может и должно приносить радость, вдохновение и пищу для размышлений. Таким образом, развитие читательской грамотности — это не только формирование навыков работы с текстом, но и важный компонент личностного и интеллектуального роста ребёнка. Чтение помогает ученику ориентироваться в мире информации, принимать взвешенные решения, выражать собственные мысли и взгляды. А педагог, выступающий в роли вдохновителя и проводника в мир текста, играет здесь ключевую роль.

Использованная литература:

1. Воскобойникова, А. А. Формирование читательской грамотности школьников: теория и практика. — М.: Просвещение, 2020.-147с.
2. Зайцева, Т. М. Методы развития функциональной грамотности младших школьников. — СПб.: Питер, 2021.
3. OECD. PISA 2022 Assessment and Analytical Framework: Reading, Mathematics and Science. — OECD Publishing, Paris, 2022.
4. Соловейчик, М. С., Кузьменко, В. В. Функциональная грамотность: от понимания к действию. — М.: Учитель, 2021.-120с.

5. Чельшева, И. А. Читательская грамотность как компонент функциональной грамотности: методический аспект // Начальная школа. — 2022. — № 2. — С. 45-47.

СЮЖЕТНО-РОЛЕВЫЕ ИГРЫ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ: ФОРМИРОВАНИЕ МОТИВАЦИИ И РАЗВИТИЕ РЕЧЕВЫХ НАВЫКОВ

Абдукаримова Гулнор Рахимбековна

учитель русского языка и литературы школа-гимназия № 1
Байзакский район, село Сарыкемер

Современное образование ориентировано на активизацию познавательной деятельности учащихся и развитие универсальных учебных действий. В условиях реализации требований ФГОС особое внимание уделяется методам, обеспечивающим личностно ориентированный подход и развитие коммуникативной компетентности. Одним из таких методов является **сюжетно-ролевые игры**, успешно применяемые в преподавании русского языка и литературы.

Ролевые и сюжетно-ориентированные игры – действенный инструмент активного обучения, нашедший широкое применение в образовании, в частности, при изучении гуманитарных дисциплин. Суть подхода заключается в создании имитации реальной социальной или учебной обстановки, где ученики берут на себя конкретные роли и разворачивают события в рамках предложенного сценария. Такой игровой формат пробуждает у школьников вовлечённость в изучаемый предмет, помогает развить навыки общения и творческого мышления, и, как следствие, обеспечивает лучшее понимание и запоминание материала.

Теоретическую основу сюжетно-ролевых игр заложили отечественные психологи и педагоги. Л. С. Выготский рассматривал игру как ведущий вид деятельности, способствующий развитию речи, мышления и воображения. По мнению Д. Б. Эльконина, именно в ролевой игре ребёнок учится действовать в воображаемой ситуации, осваивая социальные нормы и формы поведения. А. Н. Леонтьев подчеркивал значение игровой деятельности для формирования мотивации к обучению.

С точки зрения педагогики, сюжетно-ролевые игры помогают развить важнейшие навыки: коммуникативные, социальные и познавательные. Школьники учатся находить общий язык, аргументированно выражать свои мысли и применять языковые инструменты в зависимости от контекста общения. Это особенно ценно на уроках русского языка, где совершенствование устной и письменной речи является одной из главных целей. Реализация сюжетно-ролевой игры на уроке обычно проходит в несколько этапов: подготовительный (объяснение ситуации, распределение ролей), основной (непосредственное разыгрывание сцен), заключительный (рефлексия, обсуждение, анализ). При этом учитель выполняет функции организатора, консультанта, наблюдателя и координатора. Важно, чтобы роли соответствовали возрасту, уровню подготовки и интересам учащихся, а игровая ситуация была значимой и эмоционально насыщенной.

На уроках русского языка сюжетно-ролевые игры особенно эффективны при изучении тем, связанных с речевыми ситуациями, стилями речи, нормами общения, а также при анализе литературных произведений. Например, такие игры, как «Суд над героем», «Интервью с писателем», «Редакция газеты», позволяют учащимся осмыслить

поведение персонажей, аргументировать свою точку зрения, использовать выразительные средства языка.

Кроме того, сюжетно-ролевые игры способствуют развитию функциональной грамотности учащихся: они учатся понимать и интерпретировать информацию, формулировать собственную позицию, взаимодействовать в группе, принимать решения и нести за них ответственность. Это особенно актуально в условиях обновлённого содержания образования, ориентированного на подготовку личности, способной к самостоятельной жизни в современном обществе.

Сюжетно-ролевые игры основаны на принципах:

-деятельности (учащийся активно действует);

-моделирования (игровая ситуация отражает реальные социальные роли и коммуникации);

-мотивации (участие в игре побуждает к познанию через интерес).

Метод опирается на идеи В. В. Давыдова, Л. С. Выготского о ведущей роли деятельности в обучении.

Использование сюжетно-ролевых игр на уроках русского языка и литературы способствует формированию устойчивой учебной мотивации, развитию речевой активности, аналитических и коммуникативных навыков. Игры вовлекают учащихся в учебный процесс, создают условия для творческой самореализации, способствуют более глубокому осмыслению литературных текстов и языковых явлений. Особенно эффективны такие игры на этапах закрепления, повторения и анализа художественных произведений.

Примеры игр и способы реализации

1. Игра "Суд над героем" (8–10 классы)

На основе прочитанного произведения учащиеся организуют "суд": распределяются роли (судья, прокурор, защитник, свидетели, герой), составляется "обвинительное заключение", выстраиваются аргументы защиты.

Цель: анализ поступков героя, формирование критического мышления.

2. Игра "Интервью с писателем" (9–11 классы)

Ученик в роли писателя отвечает на вопросы журналистов (других учеников) о мотивах написания произведения, характерах героев.

Цель: осмысление авторской позиции, развитие навыков импровизированной речи.

3. Игра "Создание новостной программы" (6–8 классы)

Группы готовят репортажи по мотивам произведения, имитируя телевидение: хроника событий, "интервью" с героями, "экспертные мнения".

Цель: пересказ текста, логическое структурирование информации.

4. Игра "Педагогическая конференция"

Учащиеся "защищают" творческое сочинение или анализ, представляясь в роли методистов, учёных или критиков.

Цель: развитие рефлексии, навыков аргументации.

Вот примерный сценарий сюжетно-ролевой игры «Интервью с писателем» для урока литературы или русского языка:

Сценарий игры «Интервью с писателем»

Цель:

Развитие навыков устной речи, формирование умения анализировать литературное произведение и позицию автора.

Подготовка:

Выберите произведение и его автора.

Назначьте одного или нескольких учеников на роль писателя(ей).

Остальные ученики — журналисты.

Ход игры:

Вступительное слово учителя

Учитель кратко рассказывает о произведении и авторе, объясняет цели игры и правила.

Подготовка к интервью

Журналисты формируют вопросы, опираясь на текст произведения, исторический контекст и биографию автора. Ученики, играющие писателя, готовятся к ответам, используя знания из урока и собственное воображение.

Проведение интервью

Журналист задаёт вопросы (один за другим или по очереди). Писатель отвечает, раскрывая мотивы создания произведения, характеры героев, сюжетные линии, идею и ценности. Учитель может помогать, уточнять или направлять ход беседы.

Обсуждение и рефлексия

После игры учитель вместе с классом обсуждает, какие новые знания и понимание возникли. Анализируются сильные стороны и трудности, возникавшие в ходе интервью.

Пример вопросов для журналистов:

- Почему вы выбрали именно такую тему для произведения?
- Как вы создавали образ главного героя?
- Какие события в жизни повлияли на сюжет?
- Что вы хотели донести до читателя через это произведение?
- Как вы относитесь к критике вашего произведения?
- Есть ли у вас любимый эпизод или персонаж? Почему?

Педагогические эффекты сюжетно-ролевых игр

Эффект	Проявление
Познавательный интерес	Ученики вовлечены, стремятся к пониманию материала
Коммуникативная активность	Формируются навыки диалога, убеждения, аргументации
Эмоциональное вовлечение	Игра вызывает живой отклик и способствует лучшему запоминанию
Критическое мышление	Учащиеся анализируют, сопоставляют, делают выводы
Коллективная работа	Обучающиеся учатся работать в команде

Сюжетно-ролевые игры позволяют сделать процесс обучения более личностно значимым, активным и интересным. Это мощный метод, способствующий развитию у учащихся ключевых компетенций — речевых, коммуникативных, творческих. Грамотно организованные игры обеспечивают высокий уровень мотивации и глубокое усвоение учебного материала.

Таким образом, сюжетно-ролевые игры — это не просто развлекательный элемент урока, а мощный инструмент педагогического воздействия. Их использование позволяет создать творческую, мотивирующую атмосферу, в которой каждый ученик чувствует себя активным участником образовательного процесса. В условиях современной школы, ориентированной на личностно-ориентированный и деятельностный подход, такая форма обучения приобретает особую актуальность.

Использованная литература:

1. Дернина Л. В. Сюжетно–ролевая игра на уроках литературы // 1 сентября. – 2023. <https://urok.1sept.ru/articles/556647>
- 2.Золотько Д. В. Сюжетно-ролевые игры в школьной практике. – 2022. <https://solncesvet.ru/opublikovannyye-materialyi/istoricheskaya-igra-kak-instrument-obuch.20991926452/>

- 3.Токтаубаева А. С. Дидактические игры на уроках русского языка с казахским языком обучения [Электронный ресурс] // Инфоурок: сайт. – Режим доступа: <https://infourok.ru/didakticheskie-igri-na-urokah-russkogo-yazika-s-kazahskim-yazikom-obucheniya-klass-962724.html>,
- 4.Четверткова Л. Игровые технологии в обучении литературе // Znanio. – 2024. – № 5. – С. 12–18.
5. Филимонова А. А. Игровые технологии на уроках русского языка и литературы // Солнцесвет. – 2024. – № 2. – С. 45–50.

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ТҰЛҒАНЫҢ ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫ ӘЛЕУЕТІН ДАМУЫ

Дамиева Гүлсим Аскербековна

Тараз қаласы, Антон Макаренко атындағы
орта мектебінің директоры

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – бәсекеге қабілетті, креативті ойлай алатын, өз көзқарасын еркін білдіре алатын және жан-жақты жетілген тұлғаны қалыптастыру болып табылады. Осы үрдісте жеке тұлғаның зияткерлік әлеуетін дамыту айрықша мәнге ие. Зияткерлік әлеует – бұл адамның ойлау, сараптау, шығармашылыққа бейімділігі мен білімді игеру қабілеттерінен тұратын кешенді сипаттама.

Білім беру ұйымдарының міндеті тек білім берумен шектелмей, сонымен қатар оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау, логикалық пайымдау және шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған мазмұнды ұсыну болып табылады. Осы мақсатта оқытуда инновациялық әдістер мен заманауи технологияларды тиімді пайдалану аса маңызды. Мәселен, жобалық қызмет, зерттеуге негізделген тапсырмалар мен проблемалық оқыту әдістері оқушылардың оқу үдерісіне белсенді қатысуын қамтамасыз етіп, олардың зияткерлік мүмкіндіктерін дамытуға оң әсерін тигізеді.

Сонымен қатар жеке білім беру траекторияларын қалыптастыру, қабілетті және дарынды оқушылармен жүйелі жұмыс жүргізу, сондай-ақ қосымша білім беру бағдарламаларын енгізу – оқушы тұлғасының әлеуетін толықтай ашуға ықпал етеді. Бұл үдерісте мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігі мен ішкі мотивациясы шешуші рөл атқаратынын атап өткен жөн.

Интеллектуалдық әлеуетті дамыту үдерісі тек мектеп қабырғасымен шектелмей, өмір бойы білім алу қағидатымен тығыз байланысты. Қазіргі ақпараттық қоғам жағдайында әрбір азаматтың үздіксіз даму қажеттілігі елдің өркендеуі мен тұрақты дамуының негізі болып табылады.

Жалпы, тұлғаның дамуы көпқырлы және күрделі үдеріс. Адамның бойында түрлі сапалар мен қасиеттер қалыптасады: жақсы-жаман, көреген-көргенсіз, өнегелі немесе керісінше мінез-құлық үлгілері. Қазақ халқы әрқашан имандылық пен адамгершілікті жоғары бағалап, рухани бай, парасатты жандарды құрметтеген. Ал керісінше, ар-ұяттан жұрдай, адамгершіліктен алшақ жандар «имансыз» немесе «көргенсіз» деп танылып, түптің түбінде әділ бағасын алатынына сенген.

Тұлғаның ең басты белгілерінің бірі – ар-ұятты биік ұстап, намысты аяққа таптамау. Қазақта “Жарлы болсаң да, арлы бол” деген сөз – осы ұғымның терең мағынасын аңғартады. Ар-ұятты бар адам ғана биязы мінезімен, иманжүзді болмысымен, ақыл-парасатымен ерекшеленіп, нағыз кемел тұлға ретінде танылады.

Бүгінгі таңда зиялы қауым мен жалпы қоғам алдында тұрған өзекті міндеттердің бірі – ұлттық мәдениетті әлемдік өркениетпен ұштастыра отырып, ХХІ ғасыр талаптарына сай интеллектуалды тұлғаны қалыптастыру. Бұл ұғымды жан-жақты қарастырар болсақ, ең алдымен, **интеллект** – ақыл, парасат, ес және танымдық-ойлау қызметінің жоғары деңгейі ретінде сипатталады. Ал **интеллектуалдық** дегеніміз – адамның табиғатынан

берілген сана, таным, ақыл-парасат секілді қабілеттерін жүйелі оқу, білім алу және тәжірибе жинақтау арқылы жетілдіруі, сондай-ақ бұл қабілеттерді өзін-өзі дамытуға, қоғам игілігі үшін және жаңа жағдайларға бейімделе отырып тиімді қолдана білуі.

Интеллектуалды тұлға – кез келген өмірлік жағдайларда пікір алмаса алатын, жаңашыл әрі шығармашылық бағытта өзіндік білім алуға дайын, интеллектуалдық қабілеті жоғары дамыған тұлға. Ал **интеллектуалдық әлеуеті қалыптасқан тұлға** – адамгершілік және ұлттық құндылықтарға негізделген, жаңа әрі арнайы кәсіби білім көздерін терең игеру арқылы жинақтаған білім, білік, дағдыларын өзінің, ұлты мен Отанының игілігіне тиімді пайдалана алатын дара тұлға.

Интеллектуалды дамыған тұлғаны қалыптастыру – бұл тұтас педагогикалық-психологиялық үдеріс, оның негізінде интеллектуалдық күш пен қабілетті дамыту, рухани-адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру, ұлттық сана-сезімді тәрбиелеу, сондай-ақ өзін-өзі тануға, жетілдіруге және үздіксіз дамуға ұмтылыс жатыр. Бұл факторлардың үйлесімді бірлігі тұлғаның кемелденуіне ықпал етеді. Мысал ретінде Германия тәжірибесін келтіруге болады. Бұл елде интеллектуалды тұлғаны қалыптастыруға ерекше назар аударылады. «Интеллектуалды тұлға» ұғымын ғылыми айналымға алғаш енгізген зерттеуші Сабина Бергман-Поль болған. Германияда адамдардың тұлғалық дамуын қолдауға бағытталған психологиялық кабинеттер кеңінен жұмыс істейді. Бұл – азаматтарды бала кезінен бастап өзін-өзі басқаруға, ішкі әлеуетін ашуға және тұлғалық кемелденуге бейімдеу ісі жүйелі түрде жүргізіледі дегенді білдіреді.

Интеллектуалды тұлғаны қалыптастыру – әрбір мемлекеттің өркендеуі мен табысқа қол жеткізуінің негізгі алғышарттарының бірі болып табылады. Бұл ойды дәлелдейтін мысалдардың бірі ретінде Германиядағы педагогикалық тәжірибені келтіруге болады. Атап айтқанда, бұл елдің көрнекті педагогы Иоганн Генрих Песталоцци өзінің оқушыларымен жүргізген тәжірибелік жұмыстар негізінде тұлға дамуына қатысты терең тұжырым жасаған.

Оның пікірінше: *«Тұлғаны қалыптастыру – бұл бір күнде немесе бір жылда шешілетін мәселе емес, ол – ұзақ жылдар бойы үздіксіз ізденіс пен жүйелі тәрбиенің нәтижесі. Кез келген адамнан интеллектуалды тұлға қалыптастыруға болады, тек ол үшін оның өмір сүріп жатқан әлеуметтік ортасы сәйкес келуі қажет»*, – дейді ғалым.

Бұл тұжырым интеллектуалды әлеуетті дамытуда тек білім беру мазмұны ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік, мәдени және тәрбиелік ортаның да шешуші рөл атқаратынын көрсетеді.

Француз ойшылы әрі гуманисі Эдгар Мореннің: *«Интеллектуалды ұлтты тек мемлекет жасайды»* деген тұжырымында терең мән бар. Бұл пікір интеллектуалдық әлеуетті дамыту мемлекеттің жүйелі саясаты мен халықтың бірлескен күш-жігерінің нәтижесінде ғана жүзеге асатынын көрсетеді. Осы тұста Францияның бұрынғы президенті Жак Ширактың елін «тұлғалы мемлекеттер» қатарына қосудағы еңбегі де ерекше атап өтуге тұрарлық. Бұл елдер халық болып бірігіп, алға қойған стратегиялық мақсаттарына қол жеткізе білді.

Біз де дәл осы бағытта – **интеллектуалды ұлт қалыптастыру** жолында нақты әрі нәтижелі істер атқара аламыз. Қазақ елі – терең тарихы мен рухани мұрасы бар мемлекет. Бүгінгі таңда оны интеллектуалдық мемлекет ретінде қалыптастыруға толық әлеуетіміз бар екеніне сеніміміз зор.

Ұлы ойшыл Абай атамыз: *«Атымды адам қойған соң, қайтіп надан болайын?»* – деп, адам атына жоғары талап қойған. Бұл сөз тек даралық жауапкершілікті ғана емес, тұтас ұлттың рухани және зияткерлік деңгейін көтеруге үндеу ретінде де қабылдануы тиіс.

Сондықтан алған білім мен дағдыларымызды шығармашылықпен пайдалана отырып, оларды ізгі мақсаттарға бағыттай білейік. Жаңашылдыққа ұмтылып, интеллектуалды дамудың жолында үнемі ізденісте болу – бүгінгі заман талабы.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. ҚР Үздіксіз білім беру жүйесінде ұлттың интеллектуалды әлеуетін дамыту тұжырымдамасы. //Ұлттық тәрбие. №1, 2023 ж.
2. Болашақ маманның интеллектуалды әлеуетін қалыптастыру негіздері» атты пәннің типтік оқу бағдарламасы. –Алматы, Абай атындағы ҚазҰПУ.2021-50б.

**ПРАКТИЧЕСКИЕ ЗАДАЧИ ПО МАТЕМАТИКЕ В ФОРМИРОВАНИИ
ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ УНИВЕРСАЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ДЕЙСТВИЙ**

Маслова Анна Валентиновна

учитель математики

КГУ «Краснознаменская средняя школа» отдела образования
акимата Мамлютского района Северо-Казахстанской области

Английский философ Герберт Спенсер сказал: «Великая цель образования – это не знания, а действия». Вот именно с этих слов и хочется начать статью. Произошедшие изменения в современном обществе повлекли за собой необходимость в формировании новых парадигм к системе образования. Раньше система образования подразумевала учащихся учиться по книгам. Современные же дети сильно изменились по сравнению с тем временем. От этого возникают проблемы в воспитании и обучении.

Одним из видов УУД являются познавательные, которые включают: общеучебные, логические, а также постановку и решение проблемы [1]. В сфере развития познавательных УУД ученики научатся: моделированию, а также использованию символических средств; выполнять логические действия, осуществлять для решения учебных задач операции анализа, синтеза, сравнения, классификации, устанавливать причинно-следственные связи, делать обобщения, выводы и др.

Основная задача по формированию познавательных УУД ложится как раз на учителя, который работает с учащимися. Одним из средств формирования познавательных УУД выступают задачи, в частности практические. Под практической задачей, согласно Л.М. Фридману понимается задача, в которой «объектами являются реальные предметы» [2, с. 23]. Такие задачи еще называют практико-ориентированными или задачами с практическим содержанием.

Покажем, какие познавательные УУД формируются при решении практических задач в процессе обучения математике.

Задача 1: В классе 25 учащихся. Число мальчиков к числу девочек находится в отношении 3:2. Сколько в классе мальчиков и сколько девочек?

Данная задача является практической, так как рассматриваются нематематические объекты: учащиеся, мальчики и девочки.

Данная задача формирует такие ПУУД как:

- *общеучебные универсальные действия:*

а) поиск и выделение необходимой информации, то есть учащиеся из задачи выделяют ту информацию, которая необходима для ее решения; выбор наиболее эффективных способов решения задач: данную задачу учащиеся могут решить арифметическим или алгебраическим способами; при этом отметим, что если учащиеся нашли только один способ, то целесообразно поставить вопрос о поиске других;

б) моделирование – формулирование математической задачи: Число 25 разделили на две части, которые находятся в отношении 3:2. Найти число, соответствующее каждой части;

- *универсальные логические действия*: построение логической цепи рассуждений посредством анализа или синтеза – учащиеся в процессе анализа условия задачи выясняют, что известно в задаче и что нужно найти, вспоминают алгоритм деления величины в данном отношении и составляют план решения:

1. Найти общее число частей.
2. Узнать, сколько приходится на каждую часть.
3. Вычислить число, которое содержит одна часть данного числа.
4. Вычислить число, которое содержит вторая часть числа.

Задача 2: на пошив 16 пальто и 15 костюмов потрачено 85 метров ткани. Если пальто пошить больше на 25%, а костюмов на 20 %, то на их пошив будет потрачено 104 метра ткани. Сколько ткани пошло на пошив одного пальто и один костюм?

В данной задаче формируется такое ПУУД как моделирование, которое подразумевает в данной задаче необходимость перевода условия задачи на язык математики и составление математической модели задачи, выражающей отношения между объектами задачи в виде системы уравнений с двумя неизвестными, где введены следующие переменные: x – пальто, y – костюмы:

$$\begin{cases} 16x + 15y = 85 \\ 20x + 18y = 104 \end{cases}$$

В результате выполнения таких логических действий как анализа и синтеза, учащиеся самостоятельно строят алгоритм своей деятельности по решению данной задачи алгебраическим способом с помощью составления системы уравнений:

1. Выделить в задаче известные и неизвестные величины.
2. Обозначить буквами искомые или некоторые неизвестные величины.
3. Выразить искомые и неизвестные величины через данные величины.
4. Составить систему уравнений с двумя переменными.
5. Найти решение системы.
6. Исследовать по условию задачи, какие из решений системы удовлетворяют условию задачи.
7. Записать ответ.

Задача 3: Моторная лодка прошла против течения реки 195 км и вернулась в пункт отправления, затратив на обратный путь на 2 часа меньше. Найдите скорость течения, если скорость лодки в неподвижной воде равна 14 км/ч. Ответ дайте в км/ч.

На данной задаче покажем развитие у учащихся смыслового чтения - *общеучебного универсального действия*. Например, на первом этапе смыслового чтения – поиск информации и понимания прочитанного - учащиеся должны ориентироваться в содержании текста задачи и понимать ее смысл. В результате они составляют табличную модель задачи (Табл. 1), в которой выделяют ситуации, рассматриваемые в задаче; известные и неизвестные величины и т.д. Таблица является самым наглядным способом представления информации.

Таблица 1 - Схематическая запись задачи 3

Величины	v , км/ч	t , ч	S , км
Ситуации			
По течению	$14+x$	$\frac{195}{14+x}$	195
Против течения	$14-x$	$\frac{195}{14-x}$	195

В таблицу вносятся все данные задачи, в результате анализа, который осуществляется поиск решения и составляется математическая модель задачи в виде уравнения:

$$\frac{195}{14 - x} - \frac{195}{14 + x} = 2$$

На этапе преобразования и интерпретации информации учащиеся записывают решение задачи (решение уравнения) и делают вывод, отвечая на вопрос задачи.

На этапе оценки информации учащиеся должны оценить полученный результат: соответствуют ли найденные значения реальным и соответствуют ли они условию задачи.

Таким образом, применение практических задач на уроках математики способствуют формированию ПУУД на уроках математики, тем самым способствуют формированию метапредметных результатов освоения основной образовательной программы основного общего образования.

Использованная литература:

1. Бен Орли. Математические игры с дурацкими рисунками: 75% простых, но требующих сообразительности игр, в которые можно играть где угодно. - М.: Альпина нон-фикшн, 2023.- 464с.
2. Формирование универсальных учебных действий в основной школе: от действия к мысли. Система заданий: пособие для учителя / [А. Г. Асмолов, Г. В. Бурменская, И. А. Володарская и др.]; под ред. А. Г. Асмолова. - М.: Просвещение, 2010. 159 с.
3. Фридман Л.М., Турецкий Е.Н. Как научиться решать задачи: Кн. Для учащихся ст. классов сред. шк. - М.: Просвещение, 1989. 192 с.

ҮЛГЕРІМІ ТӨМЕН ОҚУШЫЛАРДЫҢ БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Медеуова Балжан Абдыкуловна

Жамбыл облысы әкімдігінің білім басқармасы
Байзақ ауданы білім бөлімінің
Берікқара орта мектебінің математика пәнінің мұғалімі

*Жай мұғалім- хабарлайды,
жақсы мұғалім- түсіндіреді,
керемет мұғалім -көрсетеді,
ұлы мұғалім -шабыттандырады.
У. Уорд*

Мектептегі пәндер арасында математика жиі «қиын пән» ретінде қабылданады. Менің мақсатым — осы пікірді жоққа шығарып, шын мәнінде бұл пәннің соншалықты күрделі емес екенін дәлелдеу. Мұндай көзқарастың қалыптасуына, көбіне, математика пәнін үйретудегі дәстүрлі тәсіл әсер етеді. Ал шын мәнінде оқыту нәтижелі болуы үшін оқушы — өзіне сенімді, үнемі ізденіс үстінде жүретін, нақты сұрақтар қоя білетін және оларға орынды жауап бере алатын, дүниеге терең көзқараспен қарайтын әрі алған білімін өмірде тиімді пайдалана алатын тұлға болуы тиіс. Оқу мен оқыту «тиіннің» екі жағындай бір-біріне тығыз байланысты түсінік. Оқыту аса күрделі іс-әрекет, сондықтан оған дайын болуға өзімнің зерттеуімнің оқыту әдістері көп проблеманың түйінін шешуге көмектеседі деп ойлаймын.

Мен өзімнің сабақ беретін сыныптарымның ішінен бір сыныпты таңдап сол сыныпқа зерттеу жұмыстарын жүргіземін деп шештім. Бұл сыныпты зерттеудегі менің мақсатым 11 сыныпқа дейін өзім дәріс беріп, курстардан үйренген әдіс-тәсілдерімді пайдаланып, білім сапасын көтергім келеді.

Мұғалім қалай оқу керектігін үйрету үшін оқушыны қадағалап, жан-жақты зерттеп, содан кейін ғана әдіс-тәсілдерді қолдану керек. Ал бұл үдеріс нәтижелі болу үшін нені үйрену керек? Көзделген міндеттерді орындау стратегияларын ойластыруға және сол міндеттерді орындау үшін дұрыс, тиімді, ұтымды деген стратегияны оқушының таңдауына бағыт беру – мұғалімнің міндеті. Мұғалім нені үйретіп жатқанына емес, қалай үйретіп жатқанын басты назарда ұстау керек.

Математикада ережелер мен формулаларды біліп, есеп шығарса негізгі мәселе шешілді деп ойлаймыз. Ол бала түсініп шығарды ма, түсінбей шығарды ма, оған назар аудармайтынбыз. Барлық тақырыптар толық меңгерілмеген жағдайда, біз «математика қиын» деген пікірдің шындыққа жанаспайтынын, ал есеп шығару тек бастапқы қадам екенін түсінеміз. Қай сыныпта болсам да, оқушылардың көпшілігінде енжарлық пен пәнге деген қызығушылықтың төмендігі байқалады. Бұл жағдай мені әрдайым ойландыратын. Сондықтан өз алдыма мынадай мақсат қойдым: оқушылар қандай жағдайда да тақырыптарды өз бетінше талдап, дәлелдеуді үйренуі тиіс. Ал мұндай нәтижеге қол жеткізу үшін ең алдымен ынтымақтаса жұмыс жасайтын, қолдау көрсететін орта қалыптастыру қажет. Сонда топтық ортада үлгерімі төмен, енжар оқушы сабақ айтпаса да, басқа сыныптастарының ойын тыңдау арқылы оның түйсігіне аз да болса ақпарат барады, соның нәтижесінде ол балада қызығушылық пайда болып, топтық талқылауға да қатысуына мүмкіндік алады және сонда ғана олар өздеріндегі қорқыныштан, сенімсіздіктен арылып, жоғары нәтижеге жетуге мүмкіндіктер алады деген ойдамын.

Оқушылардың білімді игеру үдерісі бірнеше негізгі компоненттен тұрады: қабылдау, түсіну, есте сақтау, қорыту және жүйелеу. Бұл компоненттер оқу барысында өзара тығыз байланыста жүреді. Оқушы оқу материалында белгілі бір қиындықпен бетпе-бет келгенде ғана өздігінен шешім қабылдап, тұжырым жасай алады. Бұл жағдайда ол білімді толық меңгереді. Ал қабылдау деңгейі баяу оқушылар әр сабақта арнайы көрнекі құралдармен, дидактикалық материалдармен, таратпалармен қамтамасыз етілуі қажет. Осындай қолдаудың арқасында сабақ өз мақсатына жетіп, тиімді өтеді.

Аталған оқу компоненттерінің әлсіздігі нашар оқитын оқушыны қалыптастырады. Олардың оқу қарқыны баяу, есеп мазмұнын дұрыс түсіне алмайды, себебі мәтінді қате оқиды немесе зейіні төмен болады. Жалпы үлгерімі нашар оқушылардың ойлау қабілеті мен білім деңгейі жеткіліксіз, әрі оқу дағдылары қалыптаспаған.

Мұндай жағдайда нашар оқудың алдын алу үшін артта қалудың және үлгерімнің төмендеуінің себептерін нақты анықтау қажет. Төмен үлгерімді оқушылардың кемшіліктері мыналар:

- 1) есеп мәтінін оқығанда әріп, буын не сөзді қалдырып жіберу;
- 2) буындарды немесе сөздерді қайталап, ежіктеп оқу.

Мұндай қиындықтары бар оқушыларға жеке бағытталған жұмыс қажет: арнайы тапсырмалар, таратпалар немесе карточкалар түрінде берілетін тапсырмалар олардың зейінін сақтап, қызығушылығын арттырады. Танымдық әрекеттің нәтижелілігі — ақыл-ой қызметінің даму деңгейімен тығыз байланысты. Осы негізгі компоненттердің толық қалыптаспауы — үлгерімнің төмендеуінің басты себебі. Артта қалу сипатына қарай оқушылар екі топқа бөлінеді:

- 1) педагогикалық тұрғыда елеусіз қалған оқушылар;
- 2) нашар үлгеретіндер.

Педагогикалық тұрғыда назардан тыс қалған балалармен жұмыс жүргізу, жалпы алғанда, нашар оқитын оқушылармен салыстырғанда анағұрлым нәтижелі болады.

Нашар үлгеретін оқушылармен жұмыс оқу-тәрбие процесінде көбірек күш пен біліктілікті талап етеді. Дегенмен, екі топпен де жүргізілетін жұмыс бағыттары ұқсас келеді.

Мұндай балалармен мектепке дейінгі кезеңнен бастап жүйелі жұмыс істеу маңызды. Сабақ барысында да, сабақтан тыс уақыттарда да зейін мен ерікті есте сақтауды дамытуға ерекше мән берілуі қажет. Балалардың артта қалуы мен білім деңгейінің төмен болуын болдырмау үшін ұзақ мерзімді, табандылықты қажет ететін жүйелі жұмыс қажет. Бұл қиындықтардың түпкі себебі — баланың ақыл-ойының дамуы мен ойлау қабілетінің толық қалыптаспауы. Мұндай ерекшеліктер көбіне ми құрылымындағы органикалық ауытқулармен байланысты болғандықтан, олар сыртқы ынталандыруға баяу әрекет етеді.

Ерте жастан жағымсыз әлеуметтік-педагогикалық ортада тәрбиеленген балалар қоршаған ортаның әсеріне тез көндігіп кетуі мүмкін. Сондықтан артта қалуды болдырмау үшін жүргізілетін жұмыс баланың ойлау белсенділігін арттыруға, сөйлеу қабілетін дамытуға және өмірлік тәжірибесін кеңейтуге бағытталуы тиіс. Мектеп тек білім беріп қана қоймай, оқушының жан-жақты дамуына, ойын жеткізе білуіне, талдау, салыстыру, дәлелдеу, сөйлеу мәдениетін меңгеруіне жағдай жасайды. Оқу әрекетінің басты құралы – ойлау. Логикалық ойлау мен дербес пікір айту, өз ойын талдай білу – осының барлығы ой мен әрекеттің өзегін құрайды.

Балалар үшін ойын – күрделі әрі маңызды әрекет. Олар ойын арқылы жаңа білім меңгеріп, оны практикада қолдануға бейімделеді. Сондықтан математика сабағында қолданылатын ойын элементтері оқушылардың білімін жетілдіріп, ой-өрісін кеңейтуге септігін тигізеді. Баланың жас ерекшелігі мен зейінін ескере отырып ұйымдастырылған ойындар оның ойлауын, дүниетанымын, мінезін, ерік-жігерін дамытуға, сабаққа деген қызығушылығын арттыруға әсер етеді.

Оқушыларды деңгейіне қарай саралап оқыту — олардың ой еңбегінің даму ерекшеліктеріне сәйкес жүргізілетін тиімді тәсіл. Қазіргі педагогикада мұндай саралау әдісі нашар үлгеретін оқушыларға дер кезінде қолдау көрсетуге мүмкіндік береді.

Оқу қабілетіне қарай топтау критерийлері төмендегідей:

1-топ — үлгерімі төмен оқушылар. Бұл топтағы оқушылар оқу үдерісінде баяу қозғалады, сыныптағы жалпы қарқынға ілесе алмайды. Егер осындай балалардың ерекшеліктері ескерілмесе, олардың оқуға деген ынтасы төмендеп, сыныптастарынан артта қалып қоюы мүмкін. Мұндай жағдайда оларға бұрын өткен тақырыптар бойынша тапсырмалар беру ұсынылады, әрі тапсырма көлемі аз, түсінікті және қолжетімді болуы тиіс.

2-топ — есте сақтау қабілеті әлсіздеу оқушылар. Бұл оқушылар жаңа ақпаратты меңгеру үшін материалды бірнеше рет қайталауы қажет. Олардың ерекшеліктері – асықпай әрекет етуі, эмоционалдық сезімталдығының жоғарылығы, зейіннің тұрақсыздығы және тәртіптің ретсіздігі. Мұндай оқушыларға ақпаратты жинақтауға бағытталған тапсырмалар қиындық туғызуы мүмкін. Сондықтан жұмыс барысында нақты әрі түсінікті алгоритмдерді қолдану ұсынылады. Теорияны жақсы меңгергенімен, оларды тәжірибе барысында жиі шатастырып, қателіктерге жол беруі ықтимал. Осыған байланысты оларға әр қадамды ауызша түсіндіруді талап ететін тапсырмалар дайындау маңызды.

3-топ. Бұл топқа қозуы мен тоқтауының тепе - тең үрдісі бар оқушылар кіреді. Олардың азейіні бар, жинақтау үрдісін жақсы игерген, үлкен сөздік қоры бар.

Сараланған тапсырмалар — бұл жаттығулар жүйесі, олардың орындалуы арқылы оқушылар оқу ережелерін тереңірек түсініп, қажетті дағдыларды меңгереді. Мұндай тапсырмалар тақтада, карточкаларда, слайдтар мен кестелерде ұсынылуы мүмкін. Саралаудың басты түрлерінің бірі – міндетті тапсырмалар, олар оқушылардың дағды

қалыптастыруына және ережені дұрыс қолдануына мүмкіндік береді. Бұл тапсырмалар көлемі жағынан шағын әрі әрбір оқушының орындауына қолайлы болуы тиіс.

Оқытудың тиімділігі мұғалімнің әр оқушының жеке ерекшеліктерін: әлсіз және мықты тұстарын, қателіктері мен жетістіктерін жақсы білуіне байланысты. Оқу материалы бойынша қорытынды жасау және жүйелеу қабілетін дамыту үшін әр түрлі күрделілік деңгейіндегі кестелер мен сызбалар ұсынылады. Мысалы, математикадағы «Туынды» тақырыбын оқытуда: үлгерімі төмен оқушыларға — дайын кестені толтыру, орташа деңгейдегілерге — өз бетінше кесте құру, ал жоғары деңгейдегілерге — әрі кестені жасап, әрі толтыру тапсырмасын беруге болады.

Оқыту процесінде мен түрлі жұптық және топтық жұмыс әдістерін қолданамын. Білім сапасы төмен оқушылармен жұмыс істей отырып, өз сабағымда әртүрлі бақылау тәсілдерін пайдаланамын: тесттер, сұхбаттар, дифференциалды тапсырмалар. Өзіне сенімсіз және үлгерімі төмен оқушыларды қолдап-қуаттау өте маңызды. Оқушының жақсы қасиетін байқап, мұғалім оны мақтап, сынып алдында қолпаштай отырып, сенімін арттыруға болады. Бұл оқушының ұмтылысын және дербестігін қалыптастыруға, сондай-ақ кедергілерден қорықпауға көмектеседі.

Оқушылармен жүргізілетін жұмыс қазіргі оқу-тәрбие үдерісіне қойылған жаңа талаптарға сәйкес құрылуы керек. Сабақтың әр кезеңін мұқият ойластырып, оқушылардың жас ерекшеліктерін және қабылдау деңгейлерін ескере отырып құру қажет. Оқыту барысында жекеленген жұмыс тәсілдерін қолдануға болады. Деңгейлік саралау тиімді нәтиже береді, ал бақылау жұмыстары түрлі формада өткізілуі тиіс. Әр оқушының оқу қабілеттерін анықтап, олардың жеке ерекшеліктерін терең зерттеу өте маңызды. Бұл ақпаратты іс-тәжірибеде ескеріп, сабақта тиімді пайдалану керек.

Сабақтарымда Кембридж тәсілдерін қолдана отырып, оларды ұтымды пайдалануға тырысамын. Оқушыларымның «өзіндік мақсатын», «ішкі уәждерін» қалыптастырудамын, яғни мұғалімнің талап қоюымен емес, білімді жан-дүниесімен қажетсінгендіктен оқуына ықпал етудемін. Ол үшін сабақта қолданатын әдістерімді үнемі жаңартып отырамын. Әрбір сабағымды жоспарлағанда оқушыларымның қандай жұмыс түрін ұнататындарын ескеремін. Оларды үнемі түрлендіріп отыруға тырысамын, формативті бағалаудың түрлі әдістерін қолданамын. Сондықтан болар, оқушыларымның арасында жағымды психологиялық атмосфераның қалыптасқанын байқадым.

Баланың оқуға деген ынтасын қалыптастырудың бір әдісі — пәнді оқытуда тиімді тәсілдер арқылы оқушының оқу материалын өздігінен түсініп, шешім қабылдауы. Қазіргі таңда менің әдісім сабақтың мазмұны мен мақсаттарына бағыт береді. Сабақ барысында мұғалім көп сөйлемей, оқушылардың белсенді қатысуына мүмкіндік береді (сұрақ қою, мысал келтіру, ой бөлісу, достарының жауабын бағалау, дәлелдер келтіру және т.б.). Бұл тәсіл оқушылардың топпен ақылдасуы арқылы тапсырмаларды орындауға, сұрақтарға жауап беруге қатысуын арттырады, олардың белсенділігі мен жауапкершілігін күшейтеді. Баланың оқуға деген ынтасын қалыптастырудың бір әдісі — пәнді оқытуда тиімді тәсілдер арқылы оқушының оқу материалын өздігінен түсініп, шешім қабылдауы. Қазіргі таңда менің әдісім сабақтың мазмұны мен мақсаттарына бағыт береді. Сабақ барысында мұғалім көп сөйлемей, оқушылардың белсенді қатысуына мүмкіндік береді (сұрақ қою, мысал келтіру, ой бөлісу, достарының жауабын бағалау, дәлелдер келтіру және т.б.). Бұл тәсіл оқушылардың топпен ақылдасуы арқылы тапсырмаларды орындауға, сұрақтарға жауап беруге қатысуын арттырады, олардың белсенділігі мен жауапкершілігін күшейтеді.

«Нашар ұстаз шындықты қайталайды, жақсы ұстаз сол шындықты іздеп табуға үйретеді», - деп А. Дистервег айтқандай, бүгінгі ұстаз оқушыларға қалай және нені оқу керектігін үйретеді. Ал, оқушылар өзінің дәлелдері мен уәждерін, пікірін, көзқарасын

нанымды түрде еркін жеткізе алатын, ынталы, жігерлі, өзіне сенімді жеке тұлға болып қалыптасады. Сондықтан бар уақытым мен күш-жігерімді қолданып, «Қазіргі заман педагогі» деген атқа лайық болу үшін еңбек етемін!

Өзімнің 21 жылдық педагогикалық қызметімдегі теориялық білімімді тәжірибеммен байланыстыра отырып, жан-жақты мүмкіндіктерімді баланың білімі мен тәрбиесіне арнап келемін.

2011-2012 оқу жылында Қазақстан Республикасы педагог кадрларының біліктілігін арттырудың III (базалық) деңгей бағдарламасы бойынша алғашқылардың бірі болып күрстан өттім. Осы курс менің оқу мен оқытуға байланысты көзқарасымды түбегейлі өзгертті. Оқыту мен оқудың жаңаша әдіс-тәсілдерін тәжірибеме енгізу үшін, өзім сабақ беретін сыныптармен жұмыс жүргізіп келемін.

Педагог — өзінің рухани күш-жігері мен ақыл-ойын белсенді түрде пайдаланып, түрлі қиындықтар мен күтпеген жағдайларға дайын бола алатын ерекше дарынды тұлға. Мұғалім -өз пәнін, кәсібін, шәкірттерін шексіз сүйетін адам. Ол әрдайым шәкірттерінің білімін және тәрбиесін жоғары жауапкершілікпен қадағалап, жас ұрпақтың болашағына мән береді. Білімді ұрпақ елдің ертеңгі кепілі екеніне толық сенемін. Егеменді еліміздің болашағы мен жас ұрпақтың тағдыры бүгінгі таңда біздің, ұстаздардың, қолымызда.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Жумалиева Л.Д. «Орта мектепте математикалық есептерді шығаруды оқытудың әдістемелік негіздері»: диссертациялық жұмыс. – Алматы. – 2017ж.
2. Асқарова М. «Элементарлық математика»: оқу құралы. –Алматы. – 2023ж.
3. Бұзаубақова К.Ж. «Жаңа педагогикалық технология»: оқу-әдістемелік құралы. –Тараз. – 2023ж., –15-29б.
4. Әлімов А. «Интербелсенді әдістемені қолдану мәселелері»: оқу-әдістемелік құралы. – Алматы. – 2023ж.
5. Айдосова Т.К. «Мұғалім-зерттеуші нұсқаулығы» – Нұр-Сұлтан. – 2020ж.
6. Сабыров Т. Оқушылардың оқу белсенділігін арттыру жолдары. А., Мектеп, 2018 ж.

ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫНА БАҒЫТТАЛҒАН ТАПСЫРМАЛАР

Мырзахметова Макбал Толеновна

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің оқытушысы, педагог-зерттеуші
Жамбыл политехникалық жоғары колледжі, Тараз қаласы

Білім беру мазмұнын жаңарту шеңберінде уақыт талабына сай білім алушылардың оқу сауаттылығын дамыту білім берудің басым мақсаттарының бірі ретінде айқындалып отыр. Оқу сауаттылығы кеңінен алғанда, тұлғаның алған білімі, білігі мен дағдысын адамзат қызметінің әртүрлі саласында, сонымен бірге тұлғааралық қатынастар мен әлеуметтік байланыстарда кездесетін тіршілік міндеттерін жан-жақты шеше білу қабілеті ретінде түсіндіріледі. Осыған байланысты өз тәжірибемде қазақ әдебиеті пәні бойынша оқу сауаттылығына байланысты дайындалған тапсырмаларды назарларыңызға ұсынамын.

Сабақтың тақырыбы: Т.Сұлтанбеков. "Көшпелі алтын" ғылыми-фантастикалық әңгімесі.

Сабақтың мақсаты: Әдеби шығарманың жанрлық табиғатын тану, композициялық ерекшеліктерін талдау.

Ұйымдастыру кезеңі: сәлемдесу, назарларын сабаққа аудару және сандар арқылы топқа бөлу. Бірінші топ «Көшпелі алтын», екінші топ «Тауға сапар», үшінші топ «Үңгірдегі сыр» деп аталады. Әр топқа бағалау парақтары таратылады. Өз араларынан топ басшысын сайлайды.

1-тапсырма. Топтық жұмыс. «Миға шабуыл» стратегиясы арқылы сұрақтар мен суреттер беріледі:

1. Табиғаттың тылсым құбылыстарына байланысты қандай аңыз білесіңдер?
2. «Алтын көрсе періште жолдан таяр» мақалы мен берілген суреттердің бүгінгі сабаққа қандай қатысы болуы мүмкін? Осы сұрақтар аясында білім алушылар табиғаттың тылсым күштеріне байланысты өздері білетін, бұрын оқыған шығармалардан үзінді келтіре отырып суреттер бойынша бүгінгі сабақ физика, химия сабақтарымен байланысты болуы мүмкін деп өз болжамдарын айтты.

2-тапсырма. Топтық жұмыс. «Графикалық органиайзерлер» әдісі. Графикалық органиайзерлерді толтырыңдар деп беріледі.

I топ «Таудағы от» бөлімі	II топ «Шайтантауға сапар» бөлімі	III топ «Үңгірдегі сыр» бөлімі
Бөлім бойынша алған әсерлерін «Эмоция» кестесіне түсіреді.	Шығарма мазмұнын «Хикая картасы» арқылы оқиға желісін сақтай отырып картаға түсіреді, композициялық құрылысына талдау жасайды.	«Оқиға тауы» стратегиясының көмегімен шығарманың жанрлық табиғаты мен идеясын анықтайды.

Екінші тапсырмада әр топ өздеріне берілген бөлім бойынша аз уақыттың ішінде берілген тапсырмаларды орындап шықты. Яғни бірінші топ бөлім бойынша алған әсерлерін «Эмоция» кестесіне түсірді. Сәменнің атының осқырынып жалт беруі, шар тәрізді алтын оттың тау ортасына барып жоқ болуы, Сәменнің таңдануы, есіне аңыз оқиғасын түсіруі, досына болған жайтты баяндауы, досының да таңырқап сапарға бірге аттануы білім алушылардың эмоциялық әсерлерін тудырып, берілген кестеге алған әсерлерін толтырып шықты. Екінші топтың шығарма мазмұнын толық баяндай отырып, оқиға желісін картаға түсіруі сабақ мазмұнын аша түсті және композициялық құрылысына талдау жасауы теориялық тұрғыдан ұтымды қолданған әдістеме болды. Ал, үшінші топ, үңгірдегі сырды анықтап шығарманың жанрлық табиғаты мен негізгі идеясын анықтап «Оқиға тауын» кестеге түсіріп шықты. Бұл тапсырмалар сабақтың негізгі мақсатына жетуше жетекші әдістеме болды.

3-тапсырманы оқу сауаттылығы бойынша әзірледім. Бұл тапсырманы дайындау оңай тәсіл болған жоқ. Себебі физика, химия пәндерінің оқытушыларымен тәжірибе алмасуға, теориялық тұрғыдан пысықтап алуыма тура келді. Алдымен сұрақтарды құрастырдым, сосын сұрақтардың мақсатын айқындадым. Жауаптардың көп бөлігін дұрыс етіп, бір ғана нұсқасын қате орналастырдым, былайынша ашық тест түріндегі тапсырмалар болды. Тапсырма кестесі интерактивті панельде шығып тұрады.

Сұрақ:	Сұрақтың мақсаты:	Жауаптары: (барлығы дұрыс немесе 1 жауабы дұрыс емес)
1.Алтын қандай металл, қай элемент тобына жатады?	Металдың ғылыми анықтамасын білу, түсіну.	А) Химиялық элемент болып келетін, сұйық металдардың бірі, өңдеу тәсілі оңай. Ә) Алтын (лат. Aurum; Au) — элементтердің периодты жүйесінің I-тобындағы химиялық элемент, асыл металдардың бірі. Реттік нөмірі 79, атом массасы 196, 967

		г/моль, балқу температурасы 1063°C, қайнау температурасы 2947°C.
2.Алтынның биологиялық маңызы қандай?	Металдың адам ағзасына пайдалы немесе зиянды тұстарынан ақпарат.	А) Күмістің бактерицидтік қасиетін арттырады. Ағзадағы иммундық процесті қалыпты етеді. Медицинада да алтын қоспалары кеңінен қолданылады. Ә) Алтын адам денсаулығына зияны орасан зор. Иммундық жүйені төмендетеді. Б) Алайда дәрігерлер қызу қанды адамдарға ұйықтар алдында алтын бұйымдарын шешіп жатуға кеңес береді.
3.Алтынның қасиеті қандай?	Металл қасиеттерін білу.	А) Таза алтын сары түсті, соғылғыш және созылғыш металл, химиялық инертті элемент болып табылады. Ә) Алтын қызғылт қоңыр түсті, қатты металл, жалтырамайды. Б) Табиғатта саф алтын түрінде, тау жыныстарында (5*10–7%), теңіз және мұхит суында (0.01-0.05 мг/т) кездеседі. В) Алтынның табиғаттағы қосылысы алтын теллуридi (калаверит) AuTe ₂ құрамында және мыстың, қорғасынның сульфид кендерінде болады. Алтын Сібірде, Оралда және Орта Азия мен Қазақстанда көптеп кездеседі.
4.Алтынды өңдеу әдістері қандай?	Өңдеу әдістерін білу.	А) Құмда шашылған ұсақ алтынды (тоннасына 2 - 4 г) ажыратып алу үшін құмды ағын сумен жуу. Ә) Алтынды сынап арқылы амальгамаға айналдыру тәсілі бар. Б) Цианид әдісі. Ішінде алтын қалған жынысты KCN тұзынын, 0,02 - 0,2% ерітіндісімен 2 - 3 рет қайталап шаймалап жуады.
5.Найзағай деген не?	Табиғат құбылыстарынан мағлұмат алу.	А) Найзағай ол көкте пайда болатын аса қуатты электр қуатының ұшқыны. Ол жаңбырлы күні, аспанды бұлт қаптаған күндерде болады. Ол аспанда жарқ жұрқ етіп жатады. Ә) Табиғатта кездесетін жәй құбылыстардың бірі, оның ешқандай пайдасы да, зияны да жоқ. Б) Найзағай жүздеген шақырымға созылуы мүмкін. Ол жерде температура 1000 градуске жетеді. Ал тоқ күшінің қуаты үлкен болғаны сонша ол жерге тигенде металдан жасалған заттарды еріту түгілі буландырып жібереді.
6. Найзағайдан электр қуатын өндіруге болады ма?	Қуат өндіру болжамдарымен таныстыру.	А) "Найзағайдың бір рет түсуінен жарты жылға жететін энергия қуатын өндіріп алуға болады. Ә) Алматы қаласында көктемде найзағай жиі соғатындықтан 2-3 рет түскені қаланы 1 жылдық тоқпен қамтамасыз етуге жетеді деген болжам бар. Б) Мүлдем болмайды.
7. Қазақстанда АЭС салу жоспарлануда. Болашақта одан қандай нәтижелер күтеміз?	АЭС энергетика өндіруде пайдалы тұстары туралы мәліметтер келтіру.	А) АЭС салудағы ең маңызды мәселе – еліміздің энергетикалық әлеуетін қамтамасыз ету. Ә) Уранның ішкі тұтынушысы пайда болады. Мысалы, Қазақстанның ураны тек экспортқа кетіп жатыр, ал еліміз жер шары бойынша уран өндіруден ең алдыңғы қатарда тұр. Б) АЭС салу экономиканың барлық салаларына: ғылымға, білімге, әлеуметтік салаға оң әсер етеді, жоғары технологиялық, ғылымды қажетсінетін технологиялар мен аралас салалардың жедел дамуына мүмкіндік береді.

Сабақты бекітуге арналған тапсырма.

4. Жеке жұмыс. «Жасырынған сұрақтар». Wordwall тақтасында викториналық сұрақтарға жауап береді. Мұнда сұрақтар 5 баллдан 25 балға дейін, яғни оңай сұрақтардан басталып оңайдан күрделіге қарай бағыттап отырдым.

5-балл	1.Көшпелі алтын әңгімесінің басты кейіпкері кім? 2.Сәмен мен Қажытай үңгірден кімдерді көріп жолығады? 3. Алтын қай жерлерде кездеседі?
10 балл	1.Көне Грекия мен Римде қандай металды тамақ ауруына ем үшін қолдану себебі неде? 2. Қазіргі кезде энергия тапшылығы байқалады ма? 3. «Ақыл арымас, алтын шірімес» мақалының мағынасы қандай?
15 балл	1. Не себепті балалар көшпелі алтынды таппады? 2. Өздерің білетін шар найзағай мен автордың берген анықтамасы сәйкес келеді ме?
20 балл	1.Ғылыми-фантастикалық шығарма жазу үшін автордың міндетті түрде жаратылыстану ғылымынан білімі болу керек па? 2.Әңгіменің жанрлық табиғатын анықта, дәлел келтір.
25 балл	1.Неліктен қазіргі таңда фантастикалық фильмдер мен шығармалар кең етек алды деп ойлайсың? 2.Қазақ әдебиеті мен әлем әдебиетіндегі фантастика жанрындағы ортақ құндылықтар бар ма? Мысал келтір. 3.Болашақта фантаст жазушы болуың мүмкін ба?

Міне осы тапсырмаларды сабақта қолдануға болады. Қазіргі заман ағымының техниканың қарқынды дамыған тұсында адамзат әлемі функционалды сауатты болса, өмір сүруге бейім, алған білімін өзіне тиімді қолдана алатын тұлға қалыптасары сөзсіз. Сондықтан уақыт талабына сай білім алушының күнделікті тапсырмасына мәтінді таңдауда қажеттілігі мен қолжетімділігіне қарай сұрақ құрастыруда ойлау процесіне әсерін де ескеру қажет. Сонда ғана функционалды сауатты тұлға болып толық қалыптасады деп есептеймін.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ахметова Г. «Оқушылардың оқу сауаттылығын арттыру жолдары» // «Білім берудегі инновациялық зерттеулер» журналы, №2, 2022.- Б.5-8
2. Жиенбаева С. «Оқу сауаттылығын дамытудағы тиімді әдіс-тәсілдер» // «Қазақ тілі мен әдебиеті» журналы, №4, 2021.
3. Зайкенова Р., Сакенова Р., Нұрланова Л.Н. «Қазақ әдебиеті». Нұр-Сұлтан: «Арман-ПВ» 2020ж.
4. Закирова Н.А., Аширов Р.Р. «Физика». Нұр-Сұлтан: «Арман-ПВ» 2020ж.
5. Каймулдинова К., Абдиманапов Б., Әбілмәжінова С. «География». Алматы «Мектеп» 2020ж.

РАЗВИТИЕ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКЕ ЛИТЕРАТУРНОГО ЧТЕНИЯ

Намазбаева Айназым Карипжановна

учитель-исследователь начальных классов КГУ «Гимназия №40»,
г. Тараз, Жамбылская область

Всем известно, что мы живём в эпоху стремительного развития информационных технологий. Бесконечный информационный поток ежечасно обрушивается на каждого (включая детей). Было время, когда источником информации были газеты, журналы и ТВ, а сегодня – это глобальная всемирная сеть. Важнейшим умением становится

понимание, анализ и использование любой поступающей информации. Таким образом, в современном образовании акцент смещается со сбора и запоминания информации на овладение навыком её правильного применения. Необходимо развивать функциональную грамотность, возвращать грамотную личность, свободно ориентирующуюся в окружающем его мире, действующую в соответствии с ценностями, интересами, ожиданиями общества. Такой человек самостоятельный, инициативный, готов обучаться всю свою жизнь, способен принимать нестандартные решения, уверенно выбирает свой профессиональный путь. Именно эти качества необходимо воспитывать в детях современному педагогу, начиная с первого и заканчивая выпускным классом.

На примере одного урока литературного чтения в третьем классе хочу показать свои приёмы и методы работы для развития функциональной читательской грамотности обучающихся. Необходимым условием работы над произведением В.Ф. Одоевского «Городок в табакерке» является прочтение всего произведения [1]. Биографию автора дети изучили на предыдущих уроках по страницам учебника [2]. Для лучшего запоминания и развития речи обучающимся предлагается приём «Микрофон». Ребята выступают в роли журналистов. Ученики показывают свои способности в умении задавать вопросы и отвечать на них, извлекая информацию из ранее прочитанной биографии В.Ф. Одоевского. [2]

На этапе проверки домашнего задания обучающиеся отвечают на вопросы теста. Выбирают правильный ответ из предложенных вариантов. При выполнении заданий такого типа ребёнку необходимо не только знать содержание текста, но и уметь обращать внимание на детали. Вырабатывается осознанное чтение. Карточка-тест.[3]

1. Папенька поставил на стол:

а) шкатулку б) коробку в) табакерку

2. Главного героя звали:

а) Володя б) Миша в) Алёша

3. Как назывался город, в который попал малыш?

А) Тук-тук б) Дзинь-дзинь в) Дзень-дзень

4. Мальчик-колокольчик всё время говорил:

А) поговорку б) притказку в) пословицу

5. «Миша в свою очередь закусил...»

а) губу б) язычок в) щеку

б) Перечисли жителей табакерки. Запиши их:

а) _____ в) _____

б) _____ г) _____

7. Какая наука поможет разобраться в устройстве табакерки?

а) химия б) литература в) механика

На уроке в начальной школе обязателен этап развития речи. Словарный запас младших школьников пополняется устаревшими словами табакерка, шатёр, флюгер, ставни, горка, бюро. Красочные рисунки и простое толкование слов поможет в понимании содержания произведения В.Ф. Одоевского «Городок в табакерке».

Следующий приём «Найди соответствие» используется в самостоятельной работе по вариантам. Обучающиеся прочитывают устаревшие слова и сочетания, предполагают и соотносят понятия. При выполнении данной работы ребёнок привыкает не бояться читать новые слова и учится самостоятельно анализировать, рассуждать. На уроке в начальной школе обязателен этап развития речи. Словарный запас младших школьников пополняется устаревшими словами табакерка, шатёр, флюгер, ставни, горка, бюро. Красочные рисунки и простое толкование слов поможет в понимании содержания произведения В.Ф. Одоевского «Городок в табакерке».

Следующий приём «Найди соответствие» используется в самостоятельной работе по вариантам. Обучающиеся прочитывают устаревшие слова и сочетания, предполагают и соотносят понятия. При выполнении данной работы ребёнок привыкает не бояться читать новые слова и учится самостоятельно анализировать, рассуждать. Карточка.[4]

1в

1)Авось	а) сосчитать нельзя
2)С семи словами	б) очень вежливо
3)Затеппилась	в) с этими словами
4)Счесть нельзя	г) может быть
5)Учтиво	д) начали загораться

2в.

1)Опамятоваться	а) даже
2)Досадно	б) старший
3)Набольший	в) обидно
4)Свод	г) опомниться
5)Индо	д) дугообразное перекрытие, соединяющее стены, опоры.

Важно каждую работу в течение урока проверять. В такие моменты обучающийся приучается находить ошибки, анализировать, исправлять. Вид проверки выбирает педагог.

На этапе работы с текстом ребятам предлагается выборочное чтение описания табакерки на стр. 54. [2] Учащиеся обучаются вычленять важное из данного текста. Для проверки понимания содержания прочитанного ребятам предлагается приём «Солнышко». На лучиках написаны вопросы. Желающие выходят к доске, читают вопрос [6] и дают ответ предложениями из текста. [2]

- 1.Что сделало солнышко в начале, когда только заиграла музыка? (Вышло из-за деревьев, поднялось вверх, освещая городок)
2. Что солнышко сделало, когда дошло до самого верха? (перешло на другую сторону).
- 3.Каким был путь солнышка потом? (опускалось всё ниже, потом совсем скрылось).
4. От чего в табакерке стало светлее после ухода солнца? (Загорелись звёздочки, вышел месяц, окошки засеребрились)
5. Какое привычное для жителей Земли явление описал здесь автор? (Смена дня и ночи).

На этапе закрепления детям предлагается чтение предложений, соответствующих иллюстрациям в учебнике: [2]

- 1ряд –стр 54 (-Папенька...и без тебя тесно.);
- 2 ряд- стр56 (Вот Миша смотрит... манит к себе Мишу)
- 3 ряд – стр54 (Что за улица!...и все мал мала и меньше)

Выполняя данную работу, ребёнок должен рассмотреть иллюстрацию, проанализировать, обсудить с соседом по парте и прочитать соответствующий отрывок. На следующем этапе используется приём «Артисты». [5]

Предлагается послушать артистов в лице подготовленных заранее одноклассников и сказать, кто этот главный герой.

-*День, день, день, пройдем, не беспокойтесь, ступайте только за мною.* (Колокольчики)

-*Прочь ступай, не мешай! Там в палате и в халате надзиратель лежит и стучать нам велит.* (Молоточки)

— *А мне какое дело, шуры-муры! Не я здесь набольший. Пусть себе дядьки стучают мальчиков! Мне что за дело! Я надзиратель добрый, все на диване лежу и ни за кем не гляжу... Шуры-муры, шуры-муры...* (Валик)

- А за вами детьми надо присматривать?

— *Зиц, зиц, зиц, — отвечала царевна, — глупый ты мальчик, неразумный мальчик! На все смотришь — ничего не видишь! Кабы я валик не толкала, валик бы не вертелся; кабы валик не вертелся, то он за молоточки бы не цеплялся, кабы за молоточки не цеплялся, молоточки бы не стучали, колокольчики бы не звенели; кабы колокольчики не звенели, и музыки бы не было! Зиц, зиц, зиц!* (Пружинка)

Каждый артист подтверждает верный ответ иллюстрацией детали табакерки. Вывешивает на доске. На следующем этапе осмысления механизма табакерки обучающимся предлагается приём «Фиксики». Ребята делятся на мини-группы, рассматривают рисунки деталей табакерки, последовательно и правильно раскладывают их и склеивают. Таким образом «собирают» механизм.

Для лучшего усвоения механизма работы табакерки обучающимся предлагается просмотр мультфильма «Фиксики. Музыкальная шкатулка» [6]

Для развития умения анализировать и соотносить информацию предлагается приём «Открыватели». При внимательном осознанном прочтении произведения обучающиеся определяют пять открытий. Ребятам предоставляется возможность поработать в большой группе. Обучающиеся сообща соотносят открытие с предложением из текста. [7]

1-е открытие: *Смена дня и ночи.*

2-е открытие: *Закон перспективы.*

3-е открытие: *Устройство механизма табакерки.*

4-е открытие: *Музыкальный тон.*

5-е открытие: *Закон взаимосвязи.*

На следующем этапе урока коллективно обсуждается, могут ли открытия Миши пригодиться в жизни? Какие советы может дать Миша?

Ребята делают вывод:

* все мы разные;

* без учёбы жить не интересно, праздная жизнь быстро надоедает или ведёт к деградации человека;

*хорошо, когда за тобой присматривают или заботятся о тебе, иначе нет порядка или может что-то случиться.

*не ломай вещи, нельзя портить поделки только из любопытства или ради забавы, береги чужой труд!

На этапе объяснения выполнения домашнего задания учитель предлагает работу у доски. Обучающимся необходимо дать характеристику главному герою произведения мальчику Мише. Для этого дети выбирают полоски с подходящими качествами: *Осторожный, воспитанный, учтивый, любознательный, внимательный, любопытный, находчивый, добрый.* Данные слова ребята смогут использовать при составлении синквейна во время выполнения домашнего задания.

Урок завершается рефлексией. Если обучающийся не доволен собой и ему не всё понятно, он прикрепляет колокольчик к тучке. Если всё понятно и остался доволен – прикрепляет к солнышку.

Сочетание рассмотренных приёмов и заданий работы с текстом, используя коммуникативно-деятельностный подход, позволяет эффективно построить работу на уроке по формированию читательских умений.

Осознанная работа на уроках литературного чтения имеет большое значение для дальнейшего развития и для успешного обучения выпускника начальной школы. Очень важно научить младшего школьника учиться полноценно воспринимать художественную литературу, эмоционально отзываться на прочитанное, высказывать свою точку зрения и уважать мнение собеседника.

Важно помнить, что эффективность прежде всего зависит от учителя, задача учителя, выступать организатором учебной деятельности, стать заинтересованным и интересным соучастником этого процесса познания. Только тогда нам с уверенностью можно будет сказать словами И.Г.Песталоцци: «Мои ученики будут узнавать новое не только от меня; они будут открывать это новое сами».

Использованная литература:

1. <https://deti-online.com/skazki/skazki-odoevskogo/gorodok-v-tabakerke/>
2. Литературное чтение: учебник для учащихся 3 класса общеобразовательной школы. Ч. 2. - Алматы: Алматыкітап баспасы, 2018. -92с.
3. <https://www.1urok.ru/categories/10/articles/68965>
4. <https://infolesson.kz/otkritiy-urok-po-literaturnomu-chteniyu-na-temu-v-odoevskiy-gorodok-v-tabakerke-1723497.html>
5. <https://infolesson.kz/urok-po-literaturnomu-chteniyu-3-klass-gorod-v-tabakerke-4889563.html>
6. <https://www.youtube.com/watch?v=OnCNBfa6n7U>
7. <https://nsportal.ru/nachalnaya-shkola/chtenie/2021/12/08/urok-literaturnogo-chteniya-v-f-odoevskiy-gorodok-v-tabakerke>

ЦИФРОВЫЕ РЕСУРСЫ В ОБУЧЕНИИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ: ПЛЮСЫ И МИНУСЫ

Щимарова Амине Исхаровна

учитель начальных классов
Средней школы имени Жусупбека Аймауытова
Кордайского района, Жамбылской области

Современное общество переживает активный этап цифровизации. Эти изменения затрагивают все сферы жизни, в том числе и образование. В условиях стремительного развития информационных технологий образовательный процесс в начальной школе также претерпевает изменения: всё чаще в учебную деятельность внедряются цифровые ресурсы — электронные учебники, интерактивные платформы, обучающие приложения и онлайн-сервисы.

Для младших школьников цифровая среда является привычной: они с раннего возраста умеют пользоваться гаджетами, свободно ориентируются в интерфейсах приложений и платформ. Однако возникает вопрос: насколько эффективно и безопасно использование цифровых ресурсов в обучении младших школьников? Эта статья посвящена анализу преимуществ и недостатков цифровых технологий в начальном образовании.

Преимущества цифровых ресурсов

1. Повышение мотивации и интереса к обучению

Использование ярких, интерактивных, анимационных элементов способствует активному вовлечению детей в учебный процесс. Уроки с применением цифровых ресурсов воспринимаются как интересные и увлекательные. Особенно это актуально для учеников с низкой учебной мотивацией: игровые задания, тесты, мультимедийные сюжеты могут пробудить интерес к предмету.

2. Индивидуализация обучения

Современные цифровые платформы позволяют каждому ученику учиться в собственном темпе. Учитель может давать дифференцированные задания,

соответствующие уровню подготовки ребёнка. Это особенно важно в классе с разным уровнем развития учащихся.

3. Доступ к разнообразному учебному контенту

Электронные ресурсы предоставляют возможность использовать богатый арсенал материалов: видеоуроки, презентации, интерактивные тренажёры, аудиофайлы, виртуальные экскурсии и многое другое. Это делает обучение более наглядным, интересным и способствует лучшему усвоению материала.

4. Формирование цифровой грамотности

С раннего возраста у детей формируются навыки работы с информацией, развитие ИКТ-компетенций. Учащиеся учатся искать, анализировать и использовать информацию из разных источников, осваивают цифровую этику и основы кибербезопасности.

5. Быстрая обратная связь и контроль знаний

Многие платформы предоставляют автоматическую проверку заданий и моментальную обратную связь, что облегчает контроль знаний и позволяет ученику сразу увидеть свои ошибки.

Недостатки цифровых ресурсов:

1. Технические ограничения. Не все школы оснащены современными устройствами и стабильным интернет-соединением. Кроме того, не у всех учеников дома есть доступ к нужной технике, что затрудняет выполнение домашних заданий с использованием цифровых ресурсов.

2. Перегрузка информацией и отвлекающие факторы. Цифровая среда наполнена большим объёмом информации. Нерациональное её использование может привести к утомлению, снижению концентрации, особенно у младших школьников. Также учащиеся могут отвлекаться на игры и сторонние сайты.

3. Снижение развития традиционных навыков. Частое использование электронных ресурсов может негативно повлиять на развитие навыков письма, чтения с бумаги, ручного труда. Ручное письмо, рисование, чтение книг остаются важными для развития мелкой моторики, памяти и мышления.

4. Ухудшение здоровья. Долгое пребывание у экрана может вызывать усталость глаз, нарушение осанки и гиподинамию. Особенно это опасно для младших школьников, организм которых ещё формируется.

5. Снижение живого общения. Цифровые технологии не могут заменить живого общения со сверстниками и учителем. Чрезмерное увлечение цифровыми платформами может привести к снижению коммуникативной активности детей.

Из опыта работы. В условиях перехода к цифровому обучению роль учителя начальных классов как проводника знаний и координатора цифровой среды значительно возрастает. В своей педагогической деятельности я активно применяю цифровые технологии с целью повышения мотивации учащихся, развития их познавательной активности и формирования ключевых компетенций.

Основные направления использования цифровых технологий:

1. Интерактивные презентации и мультимедийные ресурсы.

На уроках использую программы PowerPoint, Prezi, а также обучающие видео с YouTube и образовательных платформ. Это помогает визуализировать материал и делает обучение интересным.

2. Образовательные платформы и онлайн-сервисы.

Активно применяю ресурсы such as Bilimland, Sabaq.kz, LearningApps.org, Kahoot! — они позволяют проводить интерактивные викторины, закреплять знания в игровой форме и обеспечивают обратную связь.

3. Цифровые рабочие тетради и интерактивные доски.

Использование Google Forms, Liveworksheets и интерактивных досок (Jamboard, Padlet) позволяет организовать как индивидуальную, так и групповую работу, а также способствует развитию навыков ИКТ.

4. Проектная и исследовательская деятельность с использованием ИКТ.

При реализации мини-проектов обучающиеся ищут информацию в интернете, оформляют результаты в виде презентаций, плакатов, видеороликов, что развивает навыки анализа, критического мышления и самопрезентации.

Результаты:

- Повышение учебной мотивации учащихся.
- Рост уровня самостоятельности и ответственности.
- Развитие цифровой грамотности с раннего возраста.
- Активное включение родителей в учебный процесс через цифровые каналы связи (WhatsApp, Zoom, Google Meet).

Цифровые технологии позволяют сделать обучение в начальных классах более доступным, увлекательным и эффективным. Главное — использовать их осознанно, сочетая с традиционными методами и учитывая возрастные особенности детей. В своей педагогической практике я активно использую цифровые ресурсы для повышения интереса к обучению и развития познавательной активности младших школьников. Особенно положительные результаты я наблюдаю при использовании таких платформ, как BilimLand, LearningApps и OnlineMekter. Важно, чтобы цифровые ресурсы были лишь частью урока, а не его основной формой. Я всегда стараюсь сочетать традиционные методы с цифровыми. Однако их использование должно быть тщательно продумано и дозировано. Учителю важно сохранять баланс между традиционными методами обучения и современными цифровыми инструментами. Только в этом случае возможно создать гармоничную и развивающую образовательную среду, в которой цифровые технологии будут не самоцелью, а эффективным помощником в обучении младших школьников.

Использованная литература:

1. Гейдарова Л.М. Цифровые технологии в начальной школе: возможности и ограничения // Начальная школа. – 2023. – №2. – С. 45–49.
2. Виноградова Н.Ф. Методика обучения в начальных классах. – М.: Просвещение, 2021. – 256 с.
3. Сельченков К.Ю. Использование интерактивных образовательных платформ в начальной школе // Педагогическое образование. – 2022. – №5. – С. 33–37.
4. Министерство просвещения РК. Концепция цифровизации образования в Республике Казахстан на 2020–2025 годы. – Астана, 2020.
5. Монахов В.М. Информационно-образовательная среда: теория и практика. – М.: Академия, 2021. – 198 с.
6. Сайт образовательной платформы «BilimLand» – <https://bilimland.kz>
7. Сайт платформы интерактивных заданий «LearningApps» – <https://learningapps.org>

ҚАЗАҚСТАНДА ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ МҮМКІНДІКТЕРІН КЕҢЕЙТУ: ШАРАЛАР МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАР

Абилова А. Б.

ә.ғ.к., «Педагогика және пәндік әдістемелер» кафедрасының аға оқытушысы
«Өрлеу» АҚ біліктілікті арттыру ұлттық орталығы
«Жамбыл облысы бойынша Кәсіби даму институты» филиалы

Қазақстанның білім министрлігі барлық балалар үшін, оның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін оқытуға тең қолжетімділік мүмкіндіктерін кеңейту жөнінде бірқатар шаралар қабылдады.

Бүгінде еліміздегі мектептердің 86% - дан астамы инклюзивті білім алуға жағдай жасады. Инклюзивті білім беруді дамыту бойынша стратегиялар мен бағдарламалар әзірленді, педагогтар үшін оқыту семинарлары мен тренингтер өткізіледі, мектептер мен оқу орындарының бастамаларына қолдау көрсетіледі. Қазақстанда ерекше білім беру қажеттіліктері бар 200 мыңнан астам бала бар. Олар үшін арнайы білім беру ұйымдарының желісі құрылды. Бұл 44 арнайы балабақша, 99 арнайы мектеп, 99 ПМПК, 212 ППТК, 10 аутизм орталығы және 13 оңалту орталығы, ал қалған балалар инклюзия жағдайында жалпы білім беретін мектептерде оқиды. Арнайы білім беру ұйымдарының желісі 68 бірлікке ұлғайды. Мектептер базасында инклюзияны қолдаудың 708 кабинеті, 22 ресурстық консультативтік орталық ашылды. 2,5 мыңға жуық педагог-ассистент, 9,7 мың арнайы педагог, 12 мыңнан астам педагог-психолог және әлеуметтік педагогтер қабылданды. 600-ден астам арнайы оқу бағдарламалары әзірленді. Білім берудің барлық деңгейлерінде жалпы саясатты іске асыру үшін 2023 жылғы қарашада Білім министрлігінің жанынан арнайы және инклюзивті білім департаменті құрылды. «Кедергісіз және инклюзивті ортаны қалыптастыру үшін оқу ұйымдарында инклюзивті білім берудің үздіксіз жүйесінің ұлттық моделі енгізілетін болады», - деді ҚР Білім вице-министрі Еділ Оспан БҰҰ-ның Женевадағы мүгедектердің құқықтары туралы Конвенциясында.

Мектептерде «педагог-ассистент» лауазымы енгізілді, бұл мамандар санын бір жылда 1-ден 2,5 мыңға дейін арттыруға мүмкіндік берді. Енді бұл лауазымның ашылуы мектепке дейінгі ұйымдарда да қарастырылуда. ЕБҚ бар балалармен барлығы 9 мыңнан астам арнайы педагог жұмыс істейді. Келесі жылдан бастап педагог-ассистенттер колледждерде дайындала бастайды. Тірек-қимыл аппараты бұзылған балалар үшін мектепте «жеке көмекші» лауазымы енгізіледі. Сондай-ақ, «Педагог» кәсіби стандартына ЕБҚ бар балалармен жұмыс істеу бойынша жаңа мамандықтар енгізілуде. Сонымен қатар, қатардағы педагогтердің біліктілігін арттыру бойынша жұмыстар жүргізілуде. Биыл курстардан 5 мың педагог өтті.

Жаңа ережелерге сәйкес білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық қолдаудың үш деңгейлі моделі іске асырылды. Бірінші деңгейде сыныптағы немесе топтағы сынып жетекшілері мен мұғалімдері сабақ кезінде балаға қолдау көрсетеді. Екінші деңгей психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу қызметінің мамандарын, оның ішінде педагог-психологтарды, әлеуметтік педагогтерді, арнайы педагогтер мен педагог-ассистенттерді тартады. Қажет болған жағдайда үшінші деңгейде мамандар қосылады: сурдопедагогтар, тифлопедагогтар және басқа сарапшылар. Бұл шаралар оқуда қиындықтары бар барлық балалар үшін білім беру қызметтерінің сапасын жақсартуға бағытталған. Психологиялық-педагогикалық қолдаудың үш деңгейлі моделінің арқасында балалар өздерінің қажеттіліктері мен жеке мүмкіндіктеріне барынша сәйкес

келетін қолдау алады. Бұл өзгерістерді енгізу әр балаға өз әлеуетін жүзеге асыруға мүмкіндік беретін ең инклюзивті білім беру ортасын жасайды.

Осылайша, Қазақстанның білім министрлігі барлық балаларға, соның ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға тең мүмкіндіктер жасауға бағытталған Инклюзивті білім беруді белсенді дамытуды жалғастыруда. Қабылданған шаралар мен қол жеткізілген нәтижелер оқытудың барлық деңгейлерінде қолжетімді және кедергісіз білім беру ортасын құруға ұмтылысты көрсетеді.

Қорытындылар мен перспективалар:

1. Инфрақұрылымды кеңейту және кадр құрамын ұлғайту. Педагог-ассистенттердің, арнайы педагогтердің, психологтардың және әлеуметтік педагогтердің санын арттыру ЕБҚ бар балаларды қолдаудағы маңызды қадам болып табылады. «жеке көмекші» сияқты жаңа лауазымдарды құру, сондай-ақ ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеу үшін кәсіптерді «Педагог» кәсіби стандартына енгізу білім беру процесін заманауи сын-қатерлерге бейімдеу қажеттілігін көрсетеді.
2. ЕБҚ бар балалар үшін мамандандырылған жағдайлар жасау. Инклюзияны қолдау кабинеттерін, ресурстық консультативтік орталықтарды енгізу және мамандандырылған Білім беру ұйымдарының санын ұлғайту сапалы білім алу мүмкіндіктерін кеңейтеді. Алайда, ауылдық жерлердегі балалар қалалардағы балалар сияқты қызметтерге қол жеткізе алатындай етіп, мұндай мекемелердің өңірлерге біркелкі бөлінуін қамтамасыз ету маңызды.
3. Педагогтердің біліктілігін арттыру. Мұғалімдерді инклюзивті білім берудің жаңа тәсілдеріне үйрету сапалы білім беру ортасын құруда шешуші рөл атқарады. 5 мың педагогтен өткен біліктілікті арттыру курстары оң динамиканы көрсетеді. 2024 жылдан бастап колледждерде педагог-ассистенттерді даярлау бағдарламасын енгізу мамандарды жүйелі даярлауға кепілдік береді.
4. Психологиялық-педагогикалық қолдаудың үш деңгейлі моделі. Үш деңгейлі қолдау моделін енгізу ерекше қажеттіліктері бар балаларды қолдауға бағытталған тәсілді күшейтеді. Бұл тәсіл уақтылы көмек көрсете отырып, балалардың негізгі және күрделі қажеттіліктерін ескеруге мүмкіндік береді.
5. Инклюзивті білім берудің үздіксіз жүйесінің ұлттық моделі. Бұл модельді енгізу бүкіл білім беру траекториясы бойынша ЕБҚ бар балаларды қолдауға бағытталған бірыңғай, үйлестірілген жүйені құру бойынша ұзақ мерзімді жұмыстың негізін қалады.

Әрі қарай дамуға арналған ұсыныстар:

- Отбасылармен өзара іс-қимылды нығайту

Ата-аналарды ЕБҚ бар балаларды оқыту және сүйемелдеу процесіне тарту білім беру стратегияларын табысты іске асыруға ықпал етеді. Осындай балаларды тәрбиелеп отырған отбасыларды қолдаудың қосымша бағдарламаларын әзірлеу қажет.

- Технологияларды интеграциялау.

Адаптивті оқыту платформалары және арнайы бағдарламалар сияқты цифрлық құралдарды пайдалану ЕБҚ бар балалар үшін оқытудың қолжетімділігін айтарлықтай жақсарты алады.

- Шаралардың тиімділігін бағалау.

Білім беру сапасын жақсартуға және балаларды ЕБҚ-мен қоғамға біріктіруге қаншалықты тиімді ықпал ететінін түсіну үшін енгізілген шаралардың нәтижелеріне үнемі мониторинг жүргізу маңызды.

- Халықаралық деңгейде ынтымақтастықты кеңейту.

Инклюзивті білім беру бағдарламаларын сәтті жүзеге асыратын басқа елдермен тәжірибе алмасу ұлттық стратегияларды жақсартуға ықпал етуі мүмкін.

Қабылданған шаралар инклюзивті қоғамды дамыту үшін негіз жасайды, мұнда әр бала өз қажеттіліктеріне сәйкес білім алуға құқылы. Алайда, тұрақты өзгерістерге қол жеткізу және ЕБҚ бар балалардың өмір сүру сапасын арттыру, педагогтердің кәсіби дайындығын жетілдіру және мамандандырылған Білім беру ұйымдарының желісін кеңейту үшін жүйені жетілдіру бойынша жұмысты жалғастыру маңызды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Асанова Г., Жумагелдиева А., Рола Я. Требования инклюзивного образования и профессиональная подготовка педагогов: Международный и казахстанский опыт //Өрлеу. Үздіксіз білім жаршысы–Өрлеу. Вести непрерывного образования. – 2025.- №1.- С.7-10.
2. Байменова Б. С. и др. Инклюзивті білім беруді дамытудың шетел және отандық тәжірибесі //Gumilyov Journal of Pedagogy. – 2025. – Т. 150. – №. 1. – С. 138-148.
3. Джанисенова А. М. и др. Қазақстандағы жоғары оқу орындарындағы инклюзивті білім беруге әлеуметтік-психологиялық қолдау көрсету //Yessenov Science Journal. – 2025. – Т. 50. – №. 1. – С. 100-109.
4. Хуан Т. Инклюзивті білім беру жағдайында болашақ педагог-психологтардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру //Hamkor konferensiyalar. – 2025. – Т. 1. – №. 13. – С. 54-57.

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ: БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚҚА НЕГІЗДЕЛГЕН БІЛІМ БЕРУ

Адиева Камшат Қуангановна

Жамбыл облысы, Жуалы ауданы Ш.Мұртаза атындағы мектеп-гимназиясының бастауыш сынып мұғалімі

Жасанды интеллект (ЖИ) — бұл адамның ойлау және талдау қабілеттерін моделдейтін компьютерлік жүйелер мен бағдарламалардың жиынтығы. Жасанды интеллекттің негізгі мақсаты — адамның санасын және қабілеттерін компьютерлер мен машиналарға еліктетіп жасау, олардың көмегімен әртүрлі міндеттерді шешу, ойлау және шешім қабылдау процесін автоматтандыру.

Жасанды интеллекттің бірнеше негізгі түрлері бар:

1. Нарративтік интеллект (ANI) – бұл қазіргі уақытта кеңінен таралған жасанды интеллект түрі. Ол тек бір ғана тапсырманы орындауға арналған және оның білімділігі мен дағдылары шектеулі. Мысалы, өздігінен жүргізілетін көліктер, жасанды көмекшілер (Siri, Alexa) немесе дауыстық тану жүйелері.
2. Жалпы интеллект (AGI) – жалпы интеллект тек бір тапсырманы орындаумен шектелмейді. Бұл интеллект адамның барлық ойлау қабілеттерін қамтитын жүйе болып табылады. AGI жүйелері барлық салаларда шешім қабылдай алады және адам сияқты кез келген күрделі тапсырмаларды орындай алады.
3. Суперинтеллект (ASI) – бұл жасанды интеллекттің ең жоғары деңгейі. Ол адамнан әлдеқайда ақылды, күрделі тапсырмаларды адам ойлауының шеңберінен тыс шеше алады. Әзірге ASI толыққанды жасалмаған, бірақ оның әлеуеті қоғам үшін үлкен өзгерістер әкелуі мүмкін.

Жасанды интеллект бүгінгі таңда көптеген салада қолданылуда. Мысалы:

- Медицинада жасанды интеллект дәрігерлерге диагноз қоюда, емдеу әдістерін таңдауда көмектеседі. Мысалы, рентген суреттерін талдау немесе ДНҚ анализін жасауда өте маңызды.

- Қаржы саласында акциялар нарығын талдау, инвестицияларды басқару, алаяқтық әрекеттерін анықтауда таптырмас мүмкіндік береді.
- Автокөліктерді автономды басқару, жолда қауіп-қатерді анықтау, адам өміріне келетін қауіптің алдын алады.
- Білім беруде онлайн оқыту платформаларында жеке оқыту жоспарларын құру, оқушылардың прогресін бақылау, педагогтердің сабақтарының қызықты өтуінде де үлесі зор.
- Өнеркәсіпте өндіріс процесін автоматтандыру, роботтарды басқару жүйесінде маңызды.

Жасанды интеллекттің пайдасы мен қауіптеріне тоқталар болсақ, пайдасы:

- Жасанды интеллект адамның жұмысын жеңілдетіп, тиімділікті арттыра алады.
- Шешім қабылдауды жеделдету және деректерді үлкен көлемде талдау мүмкіндігі.
- Қателік мүмкіндігін төмендету, әсіресе күрделі және қайталанатын тапсырмаларды орындауда жылдамдық пен дәлдікке негізделген.

Бұл қазіргі таңда заманауи үрдіс және маңызды бола тұра болашақта мынындай қауіптерді алып келеді:

- Жұмыс орындарын жоғалту: автоматтандыру көптеген мамандықтарды жоюы мүмкін.
- Құпиялылық мәселелері: ЖИ жүйелері деректерді жинау кезінде жеке ақпаратты бұзуы мүмкін.
- Этикалық мәселелер: ЖИ-дің шешім қабылдау процесі түсініксіз болуы мүмкін, бұл әділдік пен жауапкершілік мәселелерін туындатады.

Болашақта жасанды интеллекттің мүмкіндіктеріне зор үміт артылатыны белгілі.

Ол адам өмірінің әртүрлі салаларында өз орнын табады және қоғамды түбегейлі өзгертуі мүмкін. Сонымен бірге, ЖИ-дің дамуы көптеген этикалық, құқықтық, әлеуметтік және ұлттық құндылыққа негізделген мәселелерді тудырады. Сондықтан оның дамуында жауапкершілік пен реттеу маңызды рөл атқарады. Жасанды интеллекттің тиімді әрі қауіпсіз қолданылуы үшін халықаралық деңгейде жұмыс істейтін заңнамалар мен стандарттарға толықтырулар енгізудің қажеттілігі артады.

Осыған орай, Қазақстандық білім беру стандарты мектептердің құндылықтары мен мақсаттарын анықтай отырып, мектеп жұмысының шеңберін белгілейді. Демек, білім беру жүйесін әр оқушыдан білімді адам және белсенді азамат қалыптастыру құндылықтарының негізі ретінде қарастырып қана қоймай, жеке адамдар мен қауымдастықтардың этикалық рефлексияға, эмпатияға және цифрлық білімге негізделген шешімдерін қабылдауға қабілетті, ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген тұлға қалыптастыратынын ұмытпауымыз керек.

Ал ұлттық құндылықтардың халқымыздың өмірінде алатын орны өзгеше. Қазақ халқының ойы мен санасын жаңғыртып еліміздің ішкі және сыртқы саясатын ұлттық сипатта жүргізуді талап етеді. Ұлттық тәрбиені дәріптеу идеясы қазіргі күннің талабы және заманауи талаптардан туындады. Осы идея – қазақ халқының тұрмысында қалыптасқан адамгершілік тәртіп пен ұлттық құндылықтардағы азаматтық тәжірибені өз бойына дарыту, ұлттық мәдени салт-дәстүрлер мен ғұрыптарды танып, халықтың басынан өткен тарихын құрметтеу арқылы жүзеге асырылады.

Халқымыздың ұлы ақыны, ағартушы Мағжан Жұмабаев «Жас бала – жас бір шыбық, жас күнде қай түрде иіп тастасаң, есейгенде сол иілген күйінде қалмақ» деп тұжырым жасаған екен. Демек, қазірде баланы ерте жастан халқымыздың ұлттық құндылықтарына сүйене отырып тәрбиелеудің маңыздылығы айтылған. Соның бірі «Біртұтас тәрбие беру» бағдарламасы алты құндылыққа негізделіп отыр. Олар: тәуелсіздік және отаншылдық, бірлік және ынтымақ, әділдік және жауапкершілік, заң

және тәртіп, еңбекқорлық және кәсіби біліктілік, жасампаздық және жаңашылдық болып табылады.

Жалпыадамзаттық және ұлттық құндылыққа негізделген тәрбиеде ең бастысы оқушы бойында дағды қалыптастыруға басымдық беріледі. Нәтижесінде аз-аздан әрі үздіксіз іс-әрекет арқылы рухани-адами құндылықтарды бойына сіңірген білімді ұрпақ қалыптасады.

Аталған «Біртұтас тәрбие бағдарламасында» жылдық, айлық, апталық, тіпті күнделікті іс-шаралар нақты көрсетілген. Мысалы күнделікті іс-шарада:

«Ұлттық ойын – ұлт қазынасы» – тақырыбы бойынша үзіліс кезінде баланың бос уақытын ойын, қимыл-қозғалыс ретінде ұйымдастыру – асық ату, тоғызқұмалақ тастау, бес тас лақтыру және басқа да ұлттық ойындар арқылы жүргізіледі.

• «Өнегелі 15 минут» – кезінде ата-аналардың өз баласымен мінез-құлқы мен адамгершілік құндылықтар туралы әр күн сайын 15 минут жеке отырып әңгімелеседі. Қазіргі таңда ата-ана мен баланың арасындағы қарым-қатынастың алшақтауы жиі көрінеді. Соның салдарынан буллинг, суицид проблемалары жиі кездеседі. Бұған басты бір себеп, ақпарат көздерінен алынатын ақпараттардың сүзгіден өтпеуі. Осындай жағдайда балаға көңіл бөлу, онымен ашық сөйлесу, түрлі тақырыптарды өзара талқылау ең мықты сүзгі болып табылады. Осы орайда педагогтер жоғарыдағы тақырыптарға қатысты түрлі мазмұнды контенттерді әлеуметтік желіден алып немесе жасанды интеллектінің көмегімен бейнекөрсетілімдер жасай алады.

«Үнемді тұтыну» тақырыбында су ресурсын, тамақ пен энергияны тұтынуда үнемі табиғат ресурстарына ұқыппен қарау дағдысын қалыптастыру үшін жадынама, нұсқаулық пен парақшалар әзірлейді. Балаларға үнемдеу мәселесіне қатысты көптеген контенттерді жасанды интеллект жасай алады. Бұл педагогтің уақытын үнемдейді.

«Күй күмбірі» бөлімі үшін бұрынғы шарылдағын қоңыраудың орнына ұлттық күйімізді пайдаланып, үлкен үзіліс уақытында күй тыңдайды. Қазіргі технологиялардың шарықтап тұрған шағында күй тыңдау үшін, аспапты алып жүру маңызды емес. Жасанды интеллекттің көмегімен аспаппен танысып, күйлерді де тыңдатуға болады.

«Апта дәйексөздері» бөлімі үшін мектептің оқу және оқудан тыс уақытта мақал-мәтелдер, қазақ халқының даналығы, ұлы тұлғалардың ұлағатты сөздері қарастырылған. Аптаның бұл дәйексөздері мектептің ақпараттық қабырғалары, Led-экран және сыныптың тақтасында т.б. орналасады.

«Қауіпсіздік сабағы» кезінде көшеде жүру, жолдағы қозғалыс ережелері, өмірдің қауіпсіздік ережелерін зерделеп, оқушылардың жеке басының қауіпсіздігі, мінез-құлықтың қауіпсіздігі т.б. сақталуы туралы сыныпта 10 минут шеңберінде ақпаратты беріп немесе әңгімелесу маңызды болып табылады. Қазіргі таңда өмір қауіпсіздігі, жол қауіпсіздігі мәселелеріне қатысты контенттер өте көп, бірақ оларды балалардың жас ерекшелігі мен құндылықтарына қарай іріктеу, сүзгіден өткізу бастауыш сынып мұғалімінің құзырында деп білемін.

Сонымен, ұлттық құндылықтар жайындағы ұғым адамның ойы мен танымы үшін оның болмысының негізі болатын ең маңызды рухани иммунитет болады. Егер тұлғаның рухани болмысы шеңберінде бұл мәселе болмаса, қоғамдағы халықтың, болашақ ұрпақтың болмысында осы ұлттық қасиеттердің болмауы, алдағы болашақтың жарқын болуына күмән келтіреді. Сондықтан да, балалардың қызығушылығын арттыратын жасанды интеллект пен заманауи ақпараттық технологияларды пайдалана отырып ұлттық тәжірибелер тәрбие негізінде ұрпақтың бойындағы ұлттық қасиеттерді ояту маңызды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. https://uba.edu.kz/storage/app/media/BIRTUTAS_TARBIE_KAZ%20new%2005.08.2024.pdf

2. <https://egemen.kz/article/376713-ulttyq-gundylyqtar-%E2%80%93-tarbiyinh-toresi>
3. <https://atr.kz/qogam/ulttyq-gundylyq/>
4. <https://centre-tur.kz/kk/maqalalar/dasturli-din/tarbie-negizi-ulttyq-gundylyqta-861/>

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЦИФРЛЫҚ ЭВОЛЮЦИЯ: ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ МҮМКІНДІКТЕРІ

Избасаров Ербол Хусаинович

техника ғылымдарының магистрі, аға оқытушы
«Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Жамбыл облысы бойынша
кәсіби даму институты

Жасанды интеллект (ЖИ) – заманауи технологиялардың ең маңызды бағыттарының бірі. Ол әртүрлі салаларда, соның ішінде білім беру жүйесінде кеңінен қолданылып келеді. ЖИ оқыту процесін жекелендіру, автоматтандыру және тиімді ету арқылы білім беру саласын жаңа деңгейге көтеруде.

Жасанды интеллекттің білім беру саласындағы мүмкіндіктер жекелендірілген оқыту - ЖИ әрбір оқушының қабілетіне, деңгейіне және жылдамдығына бейімделген жеке оқу бағдарламаларын құруға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл оқушылардың оқу материалдарын жақсырақ меңгеруіне көмектеседі.

Автоматтандыру - ЖИ негізіндегі құралдар мұғалімдердің жұмысын жеңілдетеді.

- Қағаздарды тексеру, тестілеу нәтижелерін бағалау.
- Үлгерімді бақылау және есеп беру.
- Жоспарлау мен оқу бағдарламаларын оңтайландыру.

Онлайн оқыту - жасанды интеллект технологиялары қашықтықтан оқытуды жеңілдетеді. Онлайн платформалар ЖИ арқылы оқушылардың әлсіз тұстарын анықтап, сәйкесінше ұсыныстар береді. Тілді меңгеруді жеңілдету - ЖИ аударма жүйелері, интерактивті тіл үйрету құралдары және виртуалды репетиторлар арқылы тіл үйренуді барынша қолжетімді етеді. Деректерді талдау - ЖИ оқушылардың үлгерімін, белсенділігін және оқу процесіндегі қиындықтарды талдау арқылы мұғалімдерге нақты ақпарат береді.

Жасанды интеллекттің артықшылықтары

- Сапалы білімнің қолжетімділігі: ЖИ шалғай өңірлерде де білім алуды жеңілдетеді.

- Уақыт үнемдеу: Рутиналық жұмыстарды автоматтандыру арқылы мұғалімдерге шығармашылыққа уақыт бөлуге мүмкіндік береді.

- Үнемділік: ЖИ жүйелері оқыту шығындарын азайтып, қолжетімді білім беру платформаларын ұсынады.

Жасанды интеллектті қолданудағы мәселелер

1. Техникалық шектеулер

Кейбір мектептер мен аймақтарда ЖИ жүйелерін енгізу үшін қажетті технологиялық инфрақұрылым жоқ.

2. Құпиялылық пен қауіпсіздік

ЖИ жүйелері оқушылардың деректерін жинап, талдайды. Бұл деректердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету маңызды.

3. Мұғалімдердің дайын болмауы

ЖИ технологияларын тиімді пайдалану үшін мұғалімдерге арнайы дайындық қажет.

4. Этикалық мәселелер

ЖИ жүйелерінің объективтілігі мен әділдігін қамтамасыз ету міндеті туындайды.

Жасанды интеллекттің білім беру саласында қолданылуы тек бастамасы ғана. Болашақта:

- Толық жекелендірілген оқыту жүйелері дамиды.
- Виртуалды және толықтырылған шындық оқытуда кеңінен пайдаланылады.
- Мұғалімдер мен ЖИ серіктестігі білім беру процесін оңтайландырады.

Қазіргі уақытта кеңінен қолданылып жүрген ChatGPT — OpenAI компаниясы әзірлеген жасанды интеллектке негізделген тілдік модель. Бұл жүйе арқылы пайдаланушылар жасанды интеллектпен еркін түрде сұхбаттаса алады, түрлі сұрақтар қойып, тапсырмалар жүктей алады. Алғашқы GPT моделі 2019 жылы жасалды. Бұл нұсқа жалған жаңалықтар сияқты мәтіндер генерациялауға қабілетті болғанымен, көпшілікке қолжетімді етілмеді. OpenAI бұл шешімді модельдің «тым сенімді көрінетін, бірақ қауіпті» нәтижелер беру мүмкіндігімен түсіндірді. Сол жылы GPT-2 моделі жарық көрді, ол кең ауқымды мәтіндермен жұмыс істей алды. Үшінші нұсқа — GPT-3 негізіндегі чат-бот 2020 жылы іске қосылды. Ал 2022 жылы жарияланған ChatGPT — GPT-3.5 моделіне негізделіп жасалған. Бұл нұсқа қолданушылар арасында кең танымалдылыққа ие болды. 2023 жылы OpenAI толыққанды GPT-4 моделін шығарды. Бұл модель 570 гигабайттан астам мәтіндік мәліметтерге сүйене отырып оқытылған. Ол сөйлемдерді автотолтыру, келесі сөзді болжау және күрделі мәтіндік тапсырмаларды орындау қабілеттеріне ие. ChatGPT-нің жауаптары тірі адамның сөйлеу мәнеріне ұқсас болуы үшін оған адамның кері байланысына сүйеніп оқыту (RLHF – Reinforcement Learning from Human Feedback) әдісі қолданылған. Бұл тәсіл модельдің пайдаланушы нұсқауын дәлірек түсініп, сәйкесінше мағыналы әрі табиғи жауаптар беруін қамтамасыз етеді. Адам тілін түсініп, оған сәйкес жауаптар беру үшін жасалған. ChatGPT табиғи мазмұнды өңдеу технологиясына дұрыс мәтін жазу, сұрақтарға жауап беру, шығармашылық тапсырмаларды орындау және басқа да мәтіндік құралдарда өте ыңғайлы. ChatGPT білімгерлерге немесе оқушыларға жеке репетитор ретінде көмек көрсету, оқу материалдарын шығарды. Әр оқушының оқуына сәйкес жауаптар беріп, түсіндіру әдісін бейімдей алады. Жаңа сөздерді түсіндіру, грамматикалық ережелерді көрсету және шет тілдерін үйренуге көмектеседі. Әдеби шығарманы талдап, кейіпкерлердің ерекшеліктері мен оқиғалардың мәнін түсіндіреді. Оқушыларға нақты дереккөздер мен түсінікті ақпарат ұсынады. Эссе, өлеңдер және әңгімелер жазуға идея береді. Тарихи деректер оқиғаларды қарапайым тілмен түсіндіреді. Күрделі ғылыми идеяларды пайдаланушыларға бейімдейді. Білімгерлердің тапсырмаларын тексеріп, дұрыс немесе қате тұстарын тексереді. Мұғалімдерге сабақ жоспарларын жасап, емтихандарға дайындалу үшін сұрақтар құрастырады. Жасанды интеллектпен жұмыс арқылы олардың технологиялық білімдерін жинақтайды. Дебатқа дайындалуға аргументтер мен контраргументтер ұсынады. Әртүрлі мәселелер бойынша мысалдар мен шешімдер ұсынады.

ChatGPT: Жасанды интеллектпен сұхбат құрудың жаңа кезеңі

Соңғы жылдары жасанды интеллект (AI) технологияларының қарқынды дамуы нәтижесінде көптеген инновациялық өнімдер пайда болуда. Солардың бірі – OpenAI компаниясы әзірлеген ChatGPT чат-боты. Бұл жүйе мәтіндік сұраныстарға жауап беретін, адаммен еркін сұхбаттаса алатын заманауи тілдік модельге негізделген. ChatGPT-ті қолдану өте оңай. Ол үшін пайдаланушы келесі қарапайым қадамдарды орындайды:

1. OpenAI-дың ресми веб-сайтына кіреді;
2. «Try ChatGPT» батырмасын басады;
3. Gmail немесе басқа электронды пошта арқылы тіркеледі;
4. Телефон нөмірін енгізіп, тіркеуді аяқтайды;
5. Чат терезесі ашылады, сол жерге сұрағын жазады.

Пайдаланушы кез келген тақырыпта сұрақ қойып, толыққанды жауап ала алады. Бұл – білім алуға, шығармашылыққа, бағдарлама жазуға немесе қарапайым кеңес сұрауға таптырмас құрал.

Мүмкін болатын шектеулері мен кемшіліктері

ChatGPT-тің мүмкіндіктері мол болғанымен, оның кейбір кемшіліктері де жоқ емес:

- Кейде мағынасы түсініксіз немесе нақты емес жауап беруі мүмкін;
- Жауаптың сапасы көбіне қойылған сұрақтың дәлдігіне байланысты;
- Қысқа жауап беру жеткілікті жағдайда артық ақпарат ұсынуы мүмкін;
- Дерекқоры шектеулі және нақты уақыттағы ақпаратпен жұмыс істемейді;
- Кейбір сүзгілерді айналып өтіп, орынсыз немесе қауіп тудыратын мазмұн генерациялануы ықтимал.

ChatGPT-тің пайда болуы және дамуы, 2022 жылдың 30 қарашасында Калифорнияда орналасқан OpenAI зертханасы GPT-3.5 үлгісіне негізделген ChatGPT чат-ботын ресми түрде таныстырды. Бұл – адаммен шынайы тілдесуге жақын, жауапты әрі диалог құра алатын генеративті жасанды интеллект жүйесі. ChatGPT адамның сөйлеу мәнерін түсініп, логикалық ойлауға ұқсас түрде жауап бере алады. Ол күрделі сұрақтарға жауап беріп қана қоймай, әңгімелесушімен пікір алмасып, кейде дауласуға да бейімделе алады. Сонымен қатар, ол орынсыз немесе зиянды сұрақтардан бас тарту арқылы қауіпсіздік принциптерін ұстанады.

ChatGPT-тің сапалы жұмыс істеуінің басты себептерінің бірі – адамның кері байланысына негізделген оқыту әдісі (Reinforcement Learning from Human Feedback, қысқаша RLHF). Бұл әдісте арнайы дайындалған сарапшылар модельдің жауаптарын бағалап, нақты нұсқаулар арқылы жүйені жетілдіреді. Нәтижесінде, ChatGPT-тің жауаптары тірі адам сөйлеп отырғандай әсер қалдырады.

GPT-4 мүмкіндіктері

2023 жылы OpenAI GPT-4 моделін шығарды. Бұл жаңа модель:

- 3000 сөзден астам мәтінді өңдей алады (GPT-3.5 нұсқасына қарағанда әлдеқайда көп);
- Ұзын мәтіндер мен күрделі құжаттарды талдауға бейімделген;
- Пайдаланушының сұранысына байланысты түрлі рөлдерді қабылдай алады (мысалы, заңгер, мұғалім, аудармашы, т.б.);
- Суреттерді тану және сипаттау, өнер туындыларын талдау, графиктер мен кестелерді өңдеу, математикалық есептерді шешу секілді күрделі тапсырмаларды орындай алады.

Дегенмен, бұл кеңейтілген функциялар тек GPT-4 негізіндегі ақылы нұсқаларда қолжетімді екенін атап өткен жөн.

Бәсекелестер мен балама платформалар

ChatGPT шыққаннан кейін басқа да ірі технологиялық компаниялар өз баламаларын ұсынды:

- **Bing (Microsoft)** – GPT-4 негізінде жасалған сөйлесу режимі бар іздеу жүйесі. Қолдану үшін тек тіркелу қажет.
- **Bard (Google)** – 2023 жылы жарияланған, қазіргі таңда шектеулі елдерде жұмыс істейді.
- **LLaMA (Meta)** – Ашық бастапқы коды бар тілдік модель. Ғалымдар мен зерттеушілер үшін қолжетімді.
- **Alpaca (Stanford)** – ChatGPT-ке ұқсас жеңілдетілген чат-бот, этикалық себептерге байланысты уақытша тоқтатылды.
- **Ernie Bot (Baidu, Қытай)** – мәтін, бейне, аудио және суреттермен жұмыс істей алатын күрделі нейрожүйе.

ChatGPT – жасанды интеллект пен тілдік модельдер саласындағы маңызды жетістік. Ол білім, ғылым, бағдарламалау, креативті жазу, күнделікті тапсырмаларды жеңілдету секілді түрлі салаларда қолдануға болатын әмбебап құрал. Технологияның бұл түрі болашақта адам мен машина арасындағы өзара әрекеттестіктің жаңа деңгейін қалыптастыруы мүмкін.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Измагамбетова Р. Chatgpt интеграциясы: білім беру қосымшасына жан- жақты шолу // «Вестник НАН РК». – 2024. – Т. 409. – №. 3. – Б. 101-109.
2. Қазбекқызы Қ., Даулетбаева Г. Б. Жасанды интеллект: тарихы, мүмкіндіктері және болашағы. – 2024.-Б.55-58.
3. Нуралдинова М. Қазақстандағы жасанды интеллект дамуының негізгі тенденциялары. – 2023.- 128 б.
4. Оспанбекова М.Х., Тұрықпенова С.Ж. Темірханова К.Ш. ChatGPT-ті бастауыш білімде интеграциялау: мүмкіндіктер мен мәселелер Вестник НАН РК, 2024.- №2, Б. 101–109.
5. <https://mail.kz/kz/news/kz-news/elemdi-shulatkan-chatgpt-turaly-ne-biluumiz-kerek>

Мектепке барар баспалдақ / Ступеньки к школе

БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ АЯСЫНДА БАЛА ТӘРБИЕСІНІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Бейсалы Мөлдір Серікқызы

Тараз қаласы,

МКҚК «№16 бөбекжай-бақшасы». Логопед

Қазіргі таңда дамыған елдер қатарына қосылу мақсатында білім беру жүйесін жаңарту және өзгерту бойынша бірнеше маңызды тенденциялар мен өзгерістер айқындалды. Олардың бірқатары Қазақстандағы білім беру реформалары аясында білім мазмұнын жаңарту аясында бала тәрбиесінің маңыздылығы өз орнын табуда. Білім мазмұнын жаңартудың негізгі аспектілеріне жалпы адамзаттық құндылықтар мен гуманитарлық бағыттардың тереңдетілуі, білім берудің әмбебаптылығы, қоғамдағы білім беру жүйесінің интеграциялануы, әлеуметтік қажеттіліктің артуы, білім берудің азаматтық қызметінің маңызының күшеюі, сондай-ақ жеке тұлғаның кәсіби шеберлігіне қойылатын талаптардың жоғарылауы жатады.

Тәуелсіздік алғалы бері біздің қоғамда көптеген өзгерістер орын алды. Бұл өзгерістердің соңғы жаңалықтары балалардың өміріне тікелей әсер ететіні анық. Елдің болашағы мен ұлттық даму үшін этнопедагогика мен этнопсихологияның жетістіктерін тәрбие құралы ретінде пайдалану – бүгінгі күннің негізгі қажеттілігі. Тәуелсіз елімізге лайықты ұрпақ тәрбиелеудің тиімді жолы – өсіп келе жатқан балаларды эстетикалық тұрғыдан дамыту болып табылады. Бұл мақсатты ұлттық педагогика арқылы жүзеге асыруға болады. Қоғамның даму кезеңдерінде тәрбиеге қатысты өзіндік көзқарас пен мақсатқа бағытталған тәрбиелеу әдістерінің бар екендігі анық айқын. Қазақстанның болашағы – бүгінгі жас ұрпақтың қолында екендігі айтылып жатыр. Ал мектепке дейінгі тәрбие – барлық тәрбиенің негізі болып табылады. Педагогтер балаларды адам мәдениетінің әлеміне, сондай-ақ күрделі және әртүрлі қарым-қатынастарға

бағыттайтын жетекшілердің бірі болады. Қазіргі уақытта ата-аналардың талаптары жоғары. Өскелең ұрпақты рухани-адамгершілік қасиеттерге тәрбиелеу мәселесі бүгінгі күні ерекше маңызды. Балалардың білім алуында, адамгершіліктің ең құнды қасиеттерін бойына сіңіруде мектепке дейінгі мекемелері, педагогтар мен ата-аналардан шығармашылық тәсілдер мен жаңашылдықты талап етеді.

Баланың жан-жақты, дені сау және үйлесімді өсіп жетілуі үшін ата-аналар қаржы мен уақыттарын аямай жұмсайды. Олар кішкентайынан баласын музыка, би, шет тілдері және спорттық үйірмелермен айналысуға тартуға тырысады. Әрине, бұл бірінші жағынан заман талаптарына сәйкес, ал екінші жағынан рухани-адамгершілік тәрбие – тәрбиенің негізі екенін ешқашан естен шығармауымыз керек. Соған байланысты балаларды саналы және сергек етіп тәрбиелеу – отбасы мен мектепке дейінгі ұйымдардың педагогтерінің басты міндеті болып табылады. Өсіп келе жатқан балаларды тәрбиелеудегі мақсаттардың бірі – қоғамға пайдалы, үлкендерге құрмет көрсетіп, кішілерге қамқор бола білетін, жан-жақты дамыған рухани-адамгершілігі бар жеке тұлғаны қалыптастыру. Бұл тұрғыда ұлттық педагогиканың маңызы өте жоғары.

Әр педагогтің негізгі міндеті - әрбір пән мен бөлімді оқыту кезінде қазақ халқының дәстүрлері, әдет-ғұрыптары және үлгі тұтар салттарын шебер үйлестіре отырып, балаларда ұлттық мақтаныш пен патриоттық сезімді дамыту, сондай-ақ, қазіргі заман талабына сай мазмұнды әрі тиімді оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру. Балалардың жан-жақты дамуын, әсіресе, сұлулық пен сымбаттылықты түсінуін қамтамасыз ету үшін оқу-тәрбие процесінде ұлттық педагогиканың маңызы ерекше. Ғасырлар бойы қалыптасқан ұлттық тәрбиенің жүйесінде жас ұрпақтың санасына біртіндеп енгізілетін арнайы әдістер мен тәсілдер өте көп.

Мысалы, мақал-мәтелдер арқылы адамгершілік пен имандылық тәрбиесін насихаттаса, жұмбақтар мен айтыстар ақыл-ой тәрбиесіне, ал поэзия мен жыр-дастандар эстетикалық тәрбиенің негіздерін көрсетеді. Ертегілерді алатын болса, ұлттық тәрбиенің түрлі мәселелерін қозғайтын тәрбиелік материал ретінде қызмет етеді. Осылайша, ұлттық педагогика – тәрбие мен білім берудің бастапқы негізі, халықтың рухани мұрасы. Алайда, ескеретін жайт, халықтық мұралардың барлығы бірдей тиімді емес, олардың ішінде озық және ескірген үлгілер де кездеседі. Сондықтан, ең маңызды мәселе – бұл мұраларды заманауи талаптарға сай тиімді пайдалану.

Еліміздің Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың айтуынша: «Қазақстанның отаншылдық сезімін тәрбиелеу білім берудің мектепке дейінгі жүйесінен жоғары оқу орындарына дейінгі барлық ұйымдарда аса маңызды болып табылады. Балаларды Отанды, туған жерді және өз халқын сүйуге тәрбиелеу мұғалімнің жауапты әрі құрметті міндеті». Президентіміздің бұл пікірі педагогтерге бағыт-бағдар ретінде қызмет етеді. Ұлттық негіздегі білім беру мекемелерінің басты мақсаты – шәкірттеріне халық мәдениетін тереңінен және жан-жақты таныстыру, олардың санасында ұлтына деген құрмет пен мақтаныш сезімін қалыптастыру, сондай-ақ, басқа ұлттардың мәдениетін бағалай білу қабілетін дамыту болып табылады.

Мектепке дейінгі білім беру мазмұнын жаңарту – жас ерекшеліктеріне сәйкес тәрбиелеу мен оқыту процесінде балалардың меңгеретін, мұқият іріктелген ғылыми білім, дағдылар мен іскерліктер жүйесін қамтамасыз ету. Бұл арқылы балаларды мектепке дайындап, олардың танымдық қызығушылығын, ақыл-ойын және жан-жақты дамуын қолдау маңызды.

Ата-бабаларымыздың ғасырлар бойы жинақталған бай тәжірибелері арқылы жас ұрпаққа тәрбие берудің өзіндік жүйесін қалыптастырды, соның ішінде салт-дәстүр, әдет-ғұрып және рәсімдер де бар. Қазақ халқында «Балаңды өз тәрбиенмен тәрбиелеме, өз ұлтыңның тәрбиесімен тәрбиеле» деген ұстаным бар, бұл ұлттық тәрбиенің атадан

балаға беріліп, өзге ұлттардан ерекшеленетінін және қазақ халқының өзіндік қасиеттерін айқындайтынын көрсетеді.

Қорытындылай келе, қазіргі кезде өркениетті елдер қатарына қосылу мақсатында білім беру мазмұнын жаңарту мен өзгерту бойынша бірқатар негізгі тенденциялар анықталып қолдануда. Олардың кейбіреулері Қазақстандағы білім беру реформаларына байланысты білім мазмұнын жаңартуда өз орнын табуда. Білім берудің «адамды сақтау» қызметі, яғни балалар мен жасөспірімдердің денсаулығын қорғау мен нығайту, білім берудің негізі ретінде қалыптасуы тиіс. Сонымен қатар, білім беру үдерісінің экологияландырылуы, ақпараттандырылуы және білім беру ортасының рөлінің артуы маңызды болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Жұмабаева Г.Ш. «Жаңартылған білім беру мазмұны – бала тәрбиесінің негізі» // Білім беру кеңістігі, №4, 2022.- Б.12-13
2. Нұғманова Г.К. Бала тәрбиесі және жаңартылған мазмұн: отбасылық және мектептік байланыс. – Тараз: Тараз университеті баспасы, 2021.-42 б.
3. Толегенова, А. Б. Жеке тұлғаны ұлттық құндылықтар арқылы тәрбиелеу //Молодой ученый. — 2024. — № 7.2 .- Б.87-88